

LETNJK XLII.

Ljubljana

L

LJUBLJANSKI
ZVON

LETO 1921

ŠTEU. 1

Vsebina januarskega zvezka:

1. Janko Samec: Ob Adriji	1
2. Ivo Šorli: Zgodbe o nekaterih krščanskih čednostih in nečednostih. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	3
3. D. D.: Iz megle v luč	9
4. Dr. Ivan Prijatelj: Duševni profili naših preporoditeljev. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	10
5. Alojzij Gradnik: Kakó te čakam	22
6. Ivan Zorec: Njena pot. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	23
7. Miran Jarc: Poletje	27
8. Sophokles: Kralj Oidípús. Preložil A. Sovré	28
9. Miran Jarc: O novejši srbohrvaški liriki	35
10. Alojzij Gradnik: Oslavje	44
11. Vilko Mazi: Prepovedana pot	45
12. Gustav Strniša: Kozmopolitična	48
13. L. Kuhar: Borba. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	49
14. Alojzij Gradnik: Noč v Medani	53
15. Marija Kmetova: Meditacija	54
16. Pastúškin: Tvoje oči	55
17. Književna poročila	56
<i>J. A. G.: Molè Vojeslav: Tristia ex Siberia. — France Koblar: Djuro Dimović: Kraljević Marko. — France Koblar: Mirko Korolija: Zidanje Skadra. — Milko Kos: Dokumenti o postanku kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914.—1919. — J. A. G.: Ewald Karl: Dvonožec in druge zgodbe.</i>	
18. Kronika: K.: Iz srbohrvaških revij	62
19. Nove knjige	64

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 180 K, za pol leta 90 K, za četrť leta 45 K, za Italijo po 60 lir na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 18 K.

Odgovorni urednik: Dr. Joža Glonar.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo se nahaja v Sodni ulici št. 6.

Last in založba „Tiskovne zadrúge“, z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

LETNIK XLI.

1921.

ŠTEVILKA I.

JANKO SAMEC:

OB ADRIJI.

I.

V jutranji zarji sveti se obzorje
in noč boječe umira za gorami;
bibi drhtijo solnčni žarki nad vodami,
ki ostri veter kakor plug jih orje. (.)

Drhtijo morske kaplje kot kristali,
blesteči se na skalovitem bregu...
Jaz mislim, da stojim na belem snegu,
pa sem samo na trdi, večni skali.

O pihaj, pihaj, sapica jutranja,
po licu božaj me, ki trudno sanja
še v snih neplodnih daljne polnoči!

Naj moje zdaj srce po vsem trpljenju
zahrepeni po novem mi življenju,
ki vanj jaz hočem z novimi močmi...

II.

Saj vse življenje večno se preraja...
In, kar še danes v zemlji morda gnije,
ko zopet njenih se moči napije,
vzkali, vzbrsti in k solncu vnovič vstaja.

Tako drevo zacvete sredi maja,
in iz semen pšenica zopet vzklije;
in duša tudi, ko se v nas spočije,
v življenje gre in ga začne od kraja.

greg

Saj smrti ni ... vse je le kratko spanje,
ki človek se samo zaziblje vanje,
da bi pozabil trpkih dni spomin ...

A, ko zbudi se sred jutranje zarje,
ne sluti sanj, da moral skoz viharje
bo zopet s srcem polnim bolečin!

III.

O pihaj ... pihaj, sapica jutranja
in božaj me po licu smehljajčcem;
saj zdaj ne tožim več in več ne jočem ...
Naj drugi čas s solzami si preganja!

pred

Glej: skrita kal mi iz srca poganja
v jutranjem solncu, v daljah se smejočem!
In jaz od zdavnaj že življenja hočem;
dovolj tipanja je bilo, iskanja!

bibi.

Nad mano solnce ... Jaz pa nad vodami
sem sklonil se, da s polnimi rokami
iž njih zajamem zdaj si novih sil ...

In, kadar sredi mojega življenja
obiščejo spet ure me trpljenja,
bom vrnil se in spet se jih napil ...

25

Spadrali ste v novem
letu s to prvo pesnijo,
ki ni meglena
P. 20, 11/2 '92

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

GESLO: ET DOCERE VOLUNT
— AUT DELECTARE POETAE.
(LATINSKA PESEM.)

Uvod.

Na vso moč smo se potrudili, da bi te historijce imele čim več dobrih strani. In le poglejmo: takoj prva dobra stran je ta, da je morala od spredaj in ne od zadaj, kakor je bil doslej običaj. To pa smo storili zato, da se čitatelju ne dogodi kakor onemu, ki je mislil, da je senca za oknom njegova ljubica, a ga je potem obliła njena teta z golido mrzle vodé: tu gleda huda teta iz odprtega okna, da stori vsak, kakor se mu zdi...

Druga dobra stran je potem ta, da nihče ne bo imel občutka, kakor bi ga kdo po sredi prave poti za roko vodil. Nego: samo napisi so to na obeh straneh: «Tu je jarek!» — «Tu je jarek!» (Če si pameten, popotnik, drži se srede!) Morda ravno zato ni samo slučaj, da so vsi junaki — Tolminci. Ni ga dela slovenske zemlje, kjer bi bilo vse tako: če je grapa, je grapa, ne dolina — če je gora, je gora, ne grič. In ravno tako človek: če je, je do konca, če ni, prav tako.

Zvestó smo se dalje želeli držati pravila esteta, da bođi junak vsake povesti čim bolj simpatična prikazen. Če bi komu ta ali oni naših ne bil, naj ne dolži takoj nas, ampak naj si izpraša vest: «Ali si bil v kinu vedno na strani preganjajočega detektiva ali policaja, ali pa ni morda namesto tega celó pred njima bežečemu tolovaju želelo hitrejših nog tvoje srce?» . .

Bravci bodo naposled pač opazili, da imajo naši junaki večinoma zelo značilna imena. No, s tem se ne ponašamo: naši humoristi so si jih morali svojim šele izmisliti — ti tu so jih že kar imeli.

Tudi o ostalih vrlinah teh zgodb nočemo govoriti, ko niso toliko plod naše volje, nego veliko bolj daru božjega.

I. O trmoglavosti ali trdovratnosti.

Kdor se umakne, se ne spotakne.

(Star pregovor.)

Poglejmo najprej, kam človeka lahko privede trmoglavost, nelepa sestra prelepe čednosti vztrajnosti in značajnosti.

Blaž Rinež je živel v selu A., Juri Hudnik v selu B. Med tema seloma je tekel močan in deroč potok. Čez ta potok je peljala v širokem ovinku bela cesta; vendar pa so jo ljudje, ki se jim je prav posebno mudilo, često udarili kar preko hriba in gozda ter prešli na oni breg čez silno ozko brv v globeli.

To pot sta si izbra'la vsak od svoje strani tisto jutro Blaž Rinež in Juri Hudnik. In, glej, oba v istem hipu sta se prikazala vsak na svojem hribu nad globeljo, oba hkratu se spustila nizdol in oba istočasno dospela do brvi.

Razborita kakor sta bila, je moral spoznati Rinež, da ne bo mogel čez hlod, če bo na njem Hudnik, in je moral videti Hudnik, da ne bo mogel mimo, če mu bo na poti Rinež. Toda oba sta si rekla: bo že oni stopil nazaj, če bo videl, da ni drugače; ter sta istočasno položila nogi na brv in istočasno dospela do srede.

— Dober dan! je pozdravil Hudnik. Kam pa ti boter?

— K vam tečem. Pravijo, da Tičar prodaja tele, pa bi me lahko kdo prehitel.

— Jaz moram pa v Tolmin in imam ob devetih razpravo s Poklukarjem. Dvesto kron mi je še dolžan slepar in bi gotovo utajil, če zamudim. Umakni se, no, Rinež, ker se mi mudi. Se pa drugič kaj več pomeniva.

— Kam naj se ti umaknem? Ali ne vidiš, da ni prostora. Če štrbunkneva v vodo, pojdejo ne samo najina teleta in krone, ampak še midva zraven. Obrni se rajši in stopi nazaj — saj bi bil lahko kar tam počakal, ko si videl, da grem jaz čez.

— To si videl tudi ti! je prav tako prijazno odgovoril Hudnik. Sicer pa, kar je, je, in zaradi takih otročarij se ne bova prepirala. To vendar veš, da je moja pot še stokrat nujnejša. Tvoje tele že počaka pet minut več, moj sodnik še ene ne. V takih rečeh so sodniki hujši od telet, he he!

— To praviš pa spet ti prav! Moje tele res lahko počaka, celo vse dotlej, da postane krava, če bo treba... Pa naj počaka, no, da se ti trma malo omehča, pravi Rinež in mirno dene nogo pred nogo.

— Trma omehča! Meni?!... Ali nisem bil jaz prej tu?!...

— Jaz sem bil prej! Le poglej — na kateri strani je krajši konec.

Trivezati "Zvon"
leta 1921

Ze lani bi bila morala pričeti izhajati nova revija pod imenom „Razmah“. Vendar se neugodne prilike v tiskarni in pri papirju preprečile izdajanje. Sedaj so te težave četudi z žrtvami odpravljene, in nameravana revija prične izhajati 1. februarja pod imenom „Njiva“.

Ali je revija potrebna? Slovensko razumništvo nima organa, ki bi izven dnevnih borb opazoval naš slovenski, naš jugoslovanski, naš svetovni položaj; nima torišča, kjer bi se izven dnevne borbe razpravljalo zgolj stvarno in kritično o javnem življenju in o vprašanih naše sedanjosti in bodočnosti. Gotovo je, da nima demokratičen in napreden slovenski inteligent dovolj prilike, seznaniti se s političnimi in socialnimi prilikami drugih jugoslovanskih rodov in naše evropske okolice. Revija hoče vršiti pozitivno delo. Postavila si je za nalogo, da bo skušala odgovarjati na sodobna vprašanja, ki jih postavljajo na dnevni red svetovno naziranje, zgodovina našega političnega življenja, naloge države in občine, socialni problemi in borbe, temelji demokracije, prosveta. Iskati hoče potov in ciljev.

Za onimi, ki čutijo potrebo revije, pridejo gotovo še drugi. Ko bomo čez leta gledali na vrsto letnikov, upam, da nas bo navdajalo zadoščenje, kakor ga čutimo vsi iz kroga nekdanje „Vede“ ob pogledu na njenih pet letnikov.

„Njivo“ smo nazvali svojo revijo. Naša sedanjost je njiva. Naša zemlja, naša družba, naša država, so naša njiva. Biti hočemo nje orači. Pridelati hočemo sadu za slovenskega demokrata-naprednjaka, ki izvaja ta svoj častni naziv.

Z imenom hočemo dokumentirati, da bomo korakali zajedno z „Jugoslovensko obnovo — Njivo“ v Zagrebu-Beogradu.

Uredništvo „Njive“ je prevzel bivši urednik „Vede“ dr. Vladimir Knaflič. Vrsta odličnih sotrudnikov je zasigurana. „Njiva“ bo izhajala 14dnevno, letno izide 20 števil, vsaka po poldrugo tiskovno polo (24 strani), v prijetnem formatu in lične zunanosti. Stala bo letno 120 K, poedine številke 8 K.

Za naročnike „Jutra“ stane „Njiva“ letno le 60 K.

Naroča se „Njiva“ pri upravi „Jutra“, Ljubljana, Sodna ulica 6.

— Oho! Na tvoji je krajši! Pomeriva, če ne verjameš! Alo, tu imaš moj pas, če ga nimaš!

— Bravo! da bom jaz meril, ti pa skočiš mimo mene, ko bom že blizu brega!

— Aha! Tako bi napravil ti, če bi bil jaz tako neumen. Dobro, da vem! Ne boš, prijatelj! Ampak v vodo te brcnem, če mi ne greš izpod nog.

— Poskusi! pravi mirno Rinež in čaka.

No, Hudnik ne začne. Ne samo, da bo oni najbrže močnejši — kdo se bo tu, na tem hladu, ki še dobro pritrjen ri? Najmanj, da bi še sam telebnil v vodo!...

Molčita in premišljujeta... Hudniku že celo prede... Ne samo zaradi tistih dvesto kron — kako se bo ta prekleti Poklukar potem režal in bahal! Pa še pot mu bo moral plačati! No, in za starega pravdarja je kontumac sploh škandal.

— Ti, Rinež, to je res grdo od tebe, povzame priljudno. Pomisli, da sem boter trem tvojim otrokom!

— Moja žena pa štirim ivojim! In tvoji Tinici še birmska! — Ampak jaz sem starejši od tebe! Imel sem jih o veliki noči že triinšestdeset!

— Jaz jih bom imel o Božiču! Nisem kriv, če se ti je malo bolj mudilo na svet. Toda če me kdo prehiti s teletom, boš plačal, da boš črn, veš! Osel kraški, trmast!

— Že prav! Bova opravila v Tolminu vsaj vse skupaj! Ga boš že videl osla kraškega!

— Ali ga vzameš za pričo s seboj? Bojim se celo, da bo samo eden premalo!

Hudnik že dviga roko, a se zopet premisli. Spet molk. Samo voda, vsa divja in besna, šumi in prši visoko v zrak. Sploh je zelo žalostno tu doli med tema dvema stenama!... Nikoli solnca, skoro nikoli človeškega glasu... Zakaj solncu samemu je tu doli mraz... Vsa ta zelišča in vsa ta grmičevja rastejo od mokrote, ne toplote, in človeku bi se mudilo mimo, celo če ne bi bilo zaradi opravkov.

Iz daljave je prihajalo pozvanjanje zvoncev. Včasih se je začul izza gore pastirski vrisk. Sicer je kvečjemu ptič priletel čez globel. Kaj sta še čakala moža? Da se omehča lastna glava, ne — da se omehča nasprotnikova...

Hudnika je posilil kašelj. Zlodej, da ravno zdaj! Celo oprijeti bi se moral, če bi imel za kaj...

— To se bo tvoji naduhi pa res prileglo! prijazno meni Rinež.

— Tebe nič ne briga, slepar! zakriči Hudnik; toda preveč, zakaj kašelj, ki ga je bil komaj ukrotil, je planil z novo močjo na dan, in stresal, stresal, da se je čutil Rinež opravičenega ugovarjati:

— Pusti brv pri miru, ko ni tvoja! kvečjemu če boš plesal samo na svojem koncu! Šment vendar, kaj me misliš skašljati v vodo? se prestraši, ko se je hlod res skoraj obrnil.

Toda, to mu je dalo tudi novo misel: Zakaj ne bi sedel? Noge ga že boljijo in Hudnik bo videl, da res ne misli popustiti. Počasi počene, zagrabi hlod z obema rokama in že jezdi na njem.

— Tako, zdaj pa le daj! pravi in prijazno pogleda davečega se nasprotnika.

Temu se je polagoma posrečilo, da je udušil kašelj. In zdaj je očito študiral, kako bi sedel tudi on.

Toda sam je vedel najbolje, da so njegove kosti že precej hrome, in da je treba dvojne in trojne opreznosti, če se noče osramotiti pred nasprotnikom. Meril je torej naprej z očmi in se šele čez doigo odločil da klecne. Pa se je ravno še ujel.

Rinež potegne zdaj iz žepa časopis in ga razgrne. Prebral ga je sicer že snoči, a le površno, in lahko, da mu je kaka novica ušla.

— Če znaš brati po glavi, te povabim, pomežikne Hudniku. Poglej: «Načirog!» a od te strani «Goričan».

Hudnik ni odgovoril. Pač pa je vzel iz žepa drobno knjižico in začel listati po njej. Imena dolžnikov. Ravno prav, da utegne pregledati, kdo bi bil zrel.

Čas teče počasi, a teče. Že mora solnce vsak hip pogledati čez hrič na levi. Kako dobro bo storilo! Že je obleka skoro mokra od tega vražjega pršenja v noge; posebno zdaj, ko segajo tako globoko dol, skoraj zebe.

Toda huje je, da se tudi želodec že oglašča. Rinež je računal, da zalije kravjo kupčijo z dobro kapljico, ki pa seveda ne prileti na prazno dno; Hudnik se je veselil celo na gulaž ali okisana jetrca v Tolminu.

Na, tu ga imaš zdaj, gulaž in jetrca! Res, da mu je moral vrag ravno tega bika poslati na pot.

Pravzaprav je stvar vedno bolj nespametna... Res, če bi bil vedel, da se razvije kaj takega, bi se bil rajši takoj umaknil. In zdaj že celo nima več smisla, da čepi tu — sodnik je že davno napisal razsodbo, da je Poklukar pošteno plačal, ali kdo ve, kaj mu je navezal slepar. Tolmin je za danes torej odpravljen — če pa itak ne misli naprej, čemu bi potem silil na to stran, ko mu je pot — na ono in mu je ta osel tu spredaj ne zapira? Obrnil bi se in se preguzal na ono stran.

Zakaj vstati bi si zdaj s temi nogami ne upal več... Sicer pa mu tudi v prsih vedno bolj nagaja, in le z največjo muko kroti kašelj, da ne dela onemu preveč veselja.

Hudnik še nekoliko časa tehta, potem se naenkrat odloči: počasi potegne desno nogo k sebi, poišče s sedalom ravnotežje in jo spravi čez drog, sedi torej v smeri reke. Potem se od strani ozre na nasprotnika. Ta ga je gledal, mu zdaj prijazno pokima in stori isto: že sedi tudi on proti reki.

V Hudniku besno zavalovi, vrže ravno zato še dosti spretno levo nogo čez drog, pokaže onemu hrbet in se v vso silo potisne dvakrat, trikrat tja proti bregu.

— Hije hi! začuje za seboj. In takoj nato glasen smeh, vedno glasnejši, vedno nesramnejši...

Hudnik se ustavi. Ljuto pogleda nazaj in divje zakriči:

— Ali boš tiho, hudič! Ali Rinež se samo smeje, smeje.

Hudnik sam ne ve, kako se je spet obrnil — kar obrnilo ga je, ... in ravno tako samo ga zažene na naskok! Toda Rinež sedi tam, se še vedno smeje, a že drži obe roki naproti in giblje s prsti, giblje...

No, Hudnik je bil na sovražnika v svojih prsih preveč pozabil. Jezus, Marija, saj ga bo na mestu zadušilo! Rinež pa je povetil svoje dolge rogovile in skoraj sočutno gleda sem.

— Čakaj nesnaga, tat. slepar! meni Hudnik, ko more. Zdaj bova videla, kdo odneha!

— Kaj si odnehal? se nedolžno začudi Rinež. Mislil sem, da si hotel samo malo na špancir... Sicer pa sem ti nameraval ravno reči: ali bi ne bilo vsaj malo bolj pametno, če bi sedla vsak na svoj breg? Čim bi se kateri premaknil, alo, pa še drugi nazaj na kol — čuka na kolu sva tako in tako... Še jesti bi nama lahko nosili... Sicer pa: Poklukar je že opravil brez tebe... celo bolje opravil — kam še rineš? Moje tele me morda pa še čaka. Poslušaj me, boter: pojdiva rajši oba skupaj k vam, pa molčiva, da sva bila taki prismodi! Ampak, to je tudi zadnja beseda, ki li jo rečem!

— Nič! Tukaj boš čakal, hudič ti, magari do sodnjega dne! In tudi če pogineš!

— Prav! Bova videla, kdo bo prej! vzrohni Rinež in udari v potrdilo z roko in sedalom ob brv.

Iz daljave se je začul odmev zvona, kmalu na to še drugi iz nasprotne strani. Poldne!... Moža še bolj začutita, kako je tako življenje grenko, in kosilo tam gori na domačih mizah sladko. Toda oba tudi čutita, kako čudovito ju je pokrepčal ta zadnji kratki pogovor: vsaj

tja do petih, šestih popoldne še misliti ni, da bi kateri spet začel, če se kaj drugače ne izpremeni.

Če v Rinežu šele počasi vstaja pravo sovraštvo do nasprotnika, Hudnik ga je že poln. Tako polno mu ga je srce, kakor prisi te strašne nadloge... Toda to sovraštvo ga čudovito omamlja, je skoraj prijetno... kakor da tam notri nekaj sladko srbi... Da, celo greje te otrple ude, in igra na koncu prstov... O, kako bi zgrabili, kako bi objeli ta suhi vrat tam in se sklenili!...

In ure tečejo, tečejo, če še tako počasi... In solnce se pomika tja proti temu hribu, in se naposled skrije za njegov vrh. In kmalu nato potegne precej močna sapa skozi skale na obeh straneh, in vse listje zašelesti.

Moža pa sedita in čakata... Sedita včasih po dolgem, včasih po širokem... Samo hrbta ne obrne drugemu ne eden ne drugi več...

In od nikoder nikogar... Samo potok šumi, in veje šeleste... In počasi, počasi se zgostujejo sence in so že skoro mrak...

Spet zvonovi v daljavi... Zdrava Marija!... Moža se odkrijeta in molita. Toda Hudnikove roke bi skoro stresle klobuk v vodo, in zobje mu slišno zašklepetajo...

Tu se Rinež ne more premagati več, in prijazno, skoro proseče izpregovori:

— Poslušaj me, hoter Hudnik! Ne bodi no neumen! Ti si boš še kako težko bolezen nakopal, a jaz bi te ne imel rad na duši! Pojdi lepo nazaj domov in če hočeš, grem še malo s teboj! Saj se vendar ne bova še ponoči vicala na tem prokletem kolu! Še mene vse kosti bole, pa bi tebe ne, ki si bolan!

— Kaj tebe briga, Judež, če sem bolan? divje krikne Hudnik. Pa ravno tu boš ostal, če se nočeš pobrati, hudič! Marš, spravi se!

— Pa ravno ne! sikne Rinež. Bova videla! In če bo ne vem kaj, te ne pogledam več!

In glej: že se je zleknil po dolgem na brv, z nogami proti sovražniku, stlačivši si klobuk pod glavo. A kakor v hipnem navdihnenju si odpaše še usnjati pas, ga drži en konec v rokah, gre z drugim pod brv, ga potegne na oni strani gor, ga vtakne v zanko in si ga trdno zadrigne ravno pod sedalom, tako da bi se mogel vsak hip dvigniti, če bi začel oni tam kaj proti njemu... In potem oprezno poskuša, ali bi ga pas zadržal, če bi ga premagal spanec, in bi imel zdrkniti z droga.

— Bo! zadovoljno zamrmra, in že leži spet v prejšnjem položaju.

Tudi Hudnik poskuša, da bi nekako legel. Toda komaj je glava pod prsmi, se že oglasi naduha — saj revež včasih še v gostelji ne najde miru... Strašna noč bo! A nič ne de: tudi oni tam bo trpel zraven, naj se še tako dela, kakor da leži na pernici. Za vsak slučaj pa se le tudi Hudnik nekako pritrdi na brv.

In potem pride noč, nč črna in ledena in brezkončno dolga...

(Dalje prihodnjič.)

D. D.:

IZ MEGLE V LUČ.

Dan je bil mrtev,
poln megle in mrakov.
Moja duša si je želela
preko temnih gozdov,
preko pustih pótov
v bogata mesta,
kjer široka je cesta
in polna življenja.

Tam se pari sprehajajo
v lepih večerih,
kjer jih opajajo
mehke dišave,
kjer jih osvajajo
sladke izkušnje —
do sladkega greha.

Tja je moja duša hotela.

Prišel večer je.
Zvonovi mogočni

so zadoneli,
pesem zapeli
o zlatem klasu,
pisanem polju,
o gozdu zelenem
in o dekletu rdečih lic.

Takrat raztrgale
so se megle
in mrakovi,
in novi so dnovi
mi kazali pot.
Moja duša ni bila
več suženj mrakov,
bilá je vulkan,
zmetala kaménje
in lavo na stran,
a sama zletela
je kakor feniks —
v ta svetli dan.

Dr. IVAN PRIJATELJ:

DUŠEVNI PROFILI NAŠIH
PREPORODITELJEV.

I

Pod konec XVIII. in v začetku XIX. stoletja je Slovenija le z redkimi glavami, izbranimi možmi, segala v ozračje takratnega višjega duševnega življenja evropskega. A te izvoljene glave so res mislile v ozkem kontaktu z vso obširno, visokoumno Evropo. Škof Herberstein, glava prvega, filozofsko podstavljenega slovenskega janzenizma, si je dopisoval z odličnimi nizozemskimi zastopniki tega verskomiselnega pokreta. Ime Zoisa, učenca modenske viteške akademije v Reggio in vzgojenca francoskih enciklopedistov, je bilo znano v Parizu. Linhart se vzgaja sicer na Dunaju pri avstrijskem prosvetlencu Sonnenfelsu, a zaključuje svoj nemški muzni almanah s člankom «o koristi prirodne filozofije», prevodom iz angleščine, polnim navdušenja za prirodoslovje, astronomijo itd. On tudi prevaja malo let po izidu francoskega izvirnika v slovenščino znamenito Beaumarchaisovo komedijo o Figaru, ki je odigrala pomembno vlogo v veliki francoski revoluciji. Za časa francoskega medvladja na Slovenskem občujeta Vodnik in Zois z odličnimi Napoleonovimi učenjaki in pisatelji.

Po Napoleonovih vojskah se Slovenija skoraj docela zapre v mnogo ožji idejni krog Avstrije, in sicer one Avstrije, ki postane na dunajskem kongresu središče evropskega državnega sistema ne vsled idejne sile svojih duševnih velikanov, ampak vsled pretkanih diplomatskih umetnij Metternicha, prekanjenega zavirača vseh naprednih koles razvitka. Ona Avstrija, ki je pod Marijo Terezijo in Jožefom II še v visoki meri pospeševala znanstvo in položila soliden temelj dunajski medicinski šoli, prirodoslovnim vedam in tehničnim umetnostim, kakor tudi pravoznanstvu, začne igrati prvi instrument v nazadnjaškem restavracijskem koncertu diplomatov, v znanosti in umetnosti pa prihaja ob ves svoj sloves. V predmarčni dobi se goji do izvestne mere samo še jezikoslovje, popolnoma pa zamro filozofija, zgodovina in državno pravo, hira tudi literatura, discipline, katere s posebno pozornim in zavidnim očesom zasleduje policijsko oko postave, glavni regent dobe. Napredni

avstrijski zgodovinarji¹ kažejo nekako tendenco, da bi zvalili v razlaganju te prikazni dobršen del krivde na katoličanstvo nemških Avstrijcev, in poudarjajo, da so se sploh vse katoliške nemške province «neznatno udeleževale duševnega razcvita protestantskih Nemcev, ker se ne nahaja med probuditelji in mojstri literature od Klopstocka do Goetheja ter Schillerja, med vodilnimi filozofi od Leibnitza preko Kanta do Hegela noben katolik». Pravijo, da se tudi katoliški Bavarci in Westfalci duševno niso bogve kako odlikovali. In tudi v deželah, kjer sta živeli obe konfesiji druga poleg druge, da so ostajali katoliki v tem oziru v ozadju, n. pr. na Švabskem in v Švici, kakor tam dokazuje razvoj od Schillerja in Schubarta do Uhlanda in Mörikeja, tu od Bodmerja in Lavatera do Gottfrieda Kellerja». Utegne biti nekaj resnice na tem, da v prevesni meri na avtoriteti slovneči katolicizem ni dajal toliko pobud znanstvu in umetnosti nego svobodno preiskovanje protestantizma. A to dejstvo, da si noben nemški, tudi katoliški rod, ni dal tako lahko in s tako neznatnimi protesti jerobovati od policijskega birokratskega režima, kakor baš avstrijski Nemci, to dejstvo je treba ipak v precejšnji meri pisati na rovaš tudi njih duševno sterilnemu, neumovalnemu in veseljaško-neskrbnemu značaju. Najtipičnejši duševni izraz Dunaja v predmarcu, takozvani «Volksstück», ki je dosegel v Raimundu svoj višek, je potekel pravzaprav iz fejaških «hanswurtiad», kakor je opomnil že Scherer. Njegov pendant v glasbi je Strauss-Lannerjev dunajski valček, duševni reservoir današnje plehke in omledne dunajske operete. Izjeme potrjujejo pravilo! Saj je res bilo par takih častnih izjemnikov, ki so šli za svojo globljo mislijo in zavetnejšim čuvstvom svojo — skrito in zaprto pot, n. pr. Grillparzer, ki pa se je potem, ko mu je hotel Metternich konfiscirati celo njegovo, nemške Habsburžane proslavljajočo dramo «König Ottokars Glück und Ende», zaprl v svojo mračno zagrenjenost, s skepso in brez navdušenja spremljajoč vse sodobno stremljenje na duševnem poprišču.

Po julijski revoluciji 1830. se začno resda tudi med avstrijskimi Nemci gibati posamezni udje pod mrtvaškim Metternichovim prtom. A značilno je, da jim položi prvo besedo na jezik Anastazij Grün, učenc nešega Prešerna v Klinkowströmovem zavodu, s svojimi «Spaziergänge eines Wiener Poeten» (1831.), katerim Metternich seveda ne dovoli vstopa v državo. Tudi Lenau kaže, kakor da bi se hotel vreči v javno borbo s sistemom, a se skoro nato rajši zateče v ameriške pra-

¹ N. pr. Friedjung, Oesterreich von 1848 bis 1860. Stuttgart und Berlin, II., 298.

gozde, odkoder vprašuje švabskega Uhlanda, kako stoji s svobodo v Avstriji. Vrnivši se na Dunaj, se zapre v svojo sobico in vase ter bojuje zaprte verske boje s samim seboj v «Savonaróli» in «Albingencih». Lenau zapade blaznosti, Raimund konča s samomorom, Grillparzer se zagriže v zakrknjeno mračnost. A kaj dela ostalo avstrijsko, zlasti dunajsko nemštvo, ki si lasti duševno nadvlado nad celo vrsto mladih, po kulturi in luči stremečih narodov, posebno slovanskih? Vse njihovo bistvo je bil že Schiller zajel v primerno majhno posodico s tem, da jih je nazval «fejake»; pritegnil mu je Grillparzer, imenujoč njih rezidenco «Capua der Geister». Tudi zgodovinar Friedjung si pri vsem svojem prizadevanju, da bi rešil njih slavo, ne more kaj, da bi ne zapisal stavka, dobro označujočega predmarčno nemško-avstrijsko duševnost: «Umgaukelt von der Heiterkeit Wiener Lebens gingen Männer wie Raimund und Lenau, in Melancholie versinkend, ihren einsamen Weg.»²

Avstrijsko-nemško znanstvo je za silo životarilo samo še v nekaterih policijskemu očesu manj vidnih in opasnih panogah. Filozofi in zgodovinarji, kakor Bolzano, Rembold, Weintridt, Schneller so morali v pokoj, ali celo iz države, nič bolje se ni godilo znanstvenikom-teologom, kakor Rosminiju, Güntherju, stremečim za tem, da sprjaznijo teologijo s filozofijo, živo prepričanim, da je cerkev tudi zatočišče svobode vesti in mišljenja, ne pa v prvi vrsti orodje avtoritetne vlade nad duhovi, kar je katoličanstvo pod vodstvom I. 1821. zopet dopuščenih jezuitov faktučno postajalo od dne do dne bolj. V tenki struji v Avstriji dovoljenega znanstva je našel zavetje oni empirični izkustveni duh točnih ved, ki je dobival tenak dušek v redkih neromantičnih publicističnih organih, namenjenih razumništvu, n. pr. v Schreyvogelovem «Sonntagsblatt.» oni duh, ki je dihaval in vejal v umovih izobraženejšega razumništva, se krepil v Grillparzerju in se končno zgostil v napeto-zagrizeno bojaželjno ozračje nemškega liberalizma šestdesetletnikov.

V verskem in cerkvenem življenju je bil v novem stoletju tudi v Avstriji kakor v drugih državah ponehal boj za razna verska načela, za sv. trojico, za včlovečenje Kristusa, za milost ali zasluženje, za pokoro, prosto voljo itd. Še ves svoj čar in zanimanje pa je obdržalo med sodobniki vprašanje cerkvene vlade nad duhovi ne samo v verskih, ampak tudi političnih zadevah. Borbo za novo formo koordinacije in delne subordinacije cerkve nasproti državi je bil vzela nase Jožef II. in

² Friedjung, o. c. II., str. 304.

njene rezultate uzakonil v takozvanem jožefinizmu, ki je ostal z nekaterimi izpremembami v veljavi do l. 1850. Verskih dogem se cesar ni dotikal, pač pa je dal dne 17. decembra 1781. naznaniti papeževemu nunciju, da podrejuje svoji cesarski oblasti vse, «kar v cerkvi nima značaja božje, ampak človeške iznajdbe in uvedbe». Takozvani «placetum regium», to se pravi, pravico odločevanja, ali se smejo objavljati papeževe poslanice in uredbe državljanom, je začel Jožef izvajati strožje nego njegova mati. Papeževa prokletja krivovercev in njih zaščitnikov je dal iztrgati iz molitvenikov avstrijske duhovščine. Najvažnejša naredba njegovega prosvetljenega absolutizma pa je bila ta, da je dovolil dopisovanje škofov in duhovščine s papežem samo preko svoje državne oblasti. Razne redove in samostane, ki so bili poprej podrejeni naravnost papežu, je podredil dotičnim lokalnim škofom in temu dal s tem širši delokrog. Papežu je v upravi pustil samo častne pravice in posvečevanje škofov. A škofo, o katerih so trdili navdušeni cesarjevi pristaši, da je šeie Jožef II. dal njira s cerkvijo vred svobodo, namreč svobodo od Rima, njih je vklepal njegov sistem v še strožji, ker bližji in posvetni državni absolutizem, zahtevajoč od njih v posvetnih in cerkveno-upravnih stvareh brezpogojne pokorščine. Skoraj vsa višja duhovščina v Avstriji je potegnila s cesarjem, med njo v prvi vrsti tudi ljubljanski škof Herberstein. Svojim nasprotnikom, čijih četa je obstajala zlasti iz razmenihov — cesar je namreč odpravil v državi okrog 700 samostanov, in to takih, ki se niso bavili s šolstvom in občekoristnim socialnim delom — tem svojim strastnim nasprotnikom je dovoljeval cesar pisati celo pamflete zoper svoj sistem, ker ni hotel delati mučnikov. Najbolj se je nasprotovalo cesarjevemu posezanju v odredbe glede službe božje, kateri je cesar kot trezna, praktična natura odvzel ves prepompozni blešč in sijaj in zanjo dojočal celo število sveč. V svojem praktičnem stremljenju je prihajal pogosto do naravnost kurioznih naredb, kakršna je bila n. pr. ona, da naj se mrlič ne pokopavajo več v lesenih krstah, marveč v rjuhah, s čimer se bodo ščitili gozdovi in razvijala tekstilna industrija. Vražarstvo je preganjal in prepovedal neredko z babjeverskimi primesmi zvezana božja pota iz prepričanja, ker je bil sam na sebi globoko verna natura.³ Da ga ni vodil pri teh njegovih odredbah samo državni interes njegovega prosvetljenega absolutizma, se razvidi iz tega, da tako faktično ustanovljene avstrijske državne cerkve niti poizkušal ni ločiti od Rima.

Z jožefinizmom, ki se — kakor rečeno — ni vtikal v verske notranjosti in gospodaril več ali manj po svoje z vnanjostmi, je prav dobro

³ Friedjung, o. c. II., str. 430—433.

izhajala takrat tudi v Avstriji precej razširjena, iz Belgije došla verska struja, imenovana janzenizem.⁴ Ta struja je bila nastala na Francoskem zaradi pomanjkanja oživljajoče notranjstvenosti v katoliški cerkvi. V življenje jo je pozvala opozicija zoper jezuite, katerih najslabejša stran, njih ohlapna morala, je postala stalna tarča janzenistov. Ta struja je tudi bila dosegla prehodno uničenje redu jezusovcev.⁷ Glavno stremljenje janzenistov si je stavilo za svoj cilj, vso teologijo presnovati in preroditi s pomočjo doslednejšega in čistejšega nauka Avguštinovega o milosti, obenem pa ostati v rimsko-katoliški cerkvi.⁵ Ta svoj cilj so izkušali janzenisti doseči na ta način, da so obračali pogled vernikov od ceremonijalne pobožnosti v verska občutja v duhu in srcu, da so v ta namen podajali ljudstvu sveto pismo v poljudnih prevodih in mu pisali številne molitvenike, pridigovali strogo nramnost in asketično pokoro.

Ljudstvu, viseče na vidnih znakih nevidne milosti božje, ljubeče bolj predmete kakor ideje, ni imelo pojmovanja niti za hladni, računajoči Jožefov vnanji racionalizem, niti za zgolj notranjo rigorozno pobožnost janzenistov. Ono se je rajši zatekalo v cerkve preprostih mendikantskih redovnikov, n. pr. frančiškanov, goječih veselo, socialno versko udejstvovanje potom svečanih mas, procesij, bratovščin itd. To je tudi bilo vzrok, da je imel jožefinizem nekaj časa namero, odpraviti tudi ta red, česar pa vseeno ni storil.

Takšne so bile verske razmere in takšno je bilo razmerje med verskimi činitelji in verniki za časa kratkotrajne vlade Jožefa II. Višja duhovščina je bila racionalistično-jožefinska, ako se je čutila bolj kot državno-cerkveno uradništvo; bila je janzenistična, ako je imela zmisel bolj za versko razglabljanje, pri čemer je niso prav nič motile hladnotrezno praktične naredbe, tičeče se po njenih mislih itak samo «vnanjih disciplin». (Izraz iz pastirskega pisma ljublj. škofa Herbersteina!) Verske prakse nižje duhovščine, po izobrazbi neznatno razločujoče se od ljudstva, pa so se precej krile z verskimi potrebami in zahtevami preprostih ljudskih vrst. Ta duhovščina s frančiškani na čelu se ni veliko rinila v ospredje in je vršila svojo duhovnopastirsko službo deloma kakor je vedela in znala, deloma in najbolj pa v skladu s simpatijami svojih preprostih ovčic.

⁴ P. Quesnell, eden izmed prvoboriteljev janzenizma, je dejal: «Kralji so maziljenci božji, in k njih nogam bi se morali kardinali plaziti, če niso drugega kakor kardinali.» (Schill, Die Constitution «Unigenitus». Freiburg, 167, str. 29.)

⁵ Prim. Schill, o. c. str. 15.

13 Po Jožefovi smrti pa se je začel polagoma krušiti verski jožefinizem. Nekaj malega je bil od svojih naredb nazaj vzel že cesar sam, n. pr. naredb o pokopavanju v rjuhalih, ki je delala najbolj slabo kri. Razločnejše pa je začela kriti vlada Leopolda II. v malo opažnih oblikah vladni umik z bojišča najpriljubljenejših idej XVIII. stoletja k porevolucijskim konservativnim doktrinom.⁶ Cesarska resolucija z dne 17. marca 1791. je odpravljala cerkvi zoprna generalna semenišča in ustanovljala zopet *generaln* diecezanska bogoslovska učilišča, zagotavljalo se je, da se nanovo ne bodo več odpravljali samostani in iz njih ne odnašale dragocenosti; uvajala se je zopet bera; tudi latinščina pri javni službi božji, nadomeščena po Jožetu z narodnim jezikom zlasti v petju, se je zopet vzpostavljala v prejšnjem obsegu; vrhutega se je izpreminjalo jožefinsko zakonsko pravo in dovoljevalo zopet cerkvi, da sodi nad zakonci.⁷ Ostale naredbe jožefinizma so ostale dalje v veljavi, tako zlasti «placetum regium»: prepoved neposrednega občevanja duhovščine s papežem.

Leopoldov naslednik cesar Franc je zavladal že docela pod vtiskom strahov francoske revolucije. Pod njegovo vlado se je začela revizija Jožefove razpredelitve med državno in cerkveno versko-politično avtoriteto. Dočim je smatral Jožef II. rimsko cerkev za konkurentinjo pri državni oblasti, je videla vlada Franca veliko nevarnejšo pošast v revolucionarnih idejah časa, s katerimi se je treba bojevati z vsemi silami in se v ta namen poslužiti cerkve kot glavne zaveznice. Prične se izrabljanje cerkve v državne namene in ugajanje cerkvi v njene svrhe: nekako vzajemno zavarovanje prestola in oltarja. Vendar je Franc obdržal še v veliki meri prosto roko nasproti cerkvi, takoj ob začetku novega stoletja je ugodil n. pr. pritožbam in željam, naj bi cerkvenih stvari v državnem območju ne upravljali laiki. V državnem svetu in pri gubernijah je nastavil za naučne in bogočastne referente duhovnike, seveda jožefince. Državni in konferenčni svetnik, nekak papež avstrijske državnice, po Jožefu neproklamirane cerkve, je bil od 1802. do 1828. Martin Lorenz, neoporečen duhovnik, a strog prosvetljenec. Cesarju samemu ni bil po godu. Bolj nego ta mu je bil pri srcu dvorni župnik Jakob Frint, mož poln katoliške vneme, nestrpen zoper vse to, kar se je razvijalo po njegovem mnenju pod časovnim geslom nevere in freigeistovstva, pravzaprav pa pod reakcijskim pritiskom predmarca. Frint je bil tudi cesarjev spovednik, ki pa se je bolj briga! za pobožno življenje državljanov,

⁶ Prim. J. Scheller, Oesterreichs Einfluss auf Deutschland und Europa, Stuttgart, 1829, II., 20.

⁷ Friedjung, o. c. II., str. 435.

ne go za kakšno eventualno Rimu ugodnejšo izpremembo razmerja cerkve do države. V Rimu so ga kljub njegovi pobožnosti smatrali za pristaša prikrite avstrijske državne cerkve, izvajane via facti. Frint je bil nasprotnik jezuitov, in njegov učenik verstva je figuriral med prepovedanimi knjigami na indeksu. Zakaj Rim oficijelno ni nikdar priznal avstrijskega jožefinizma, in vsa tozadevna dunajska prizadevanja 1833. do 1834. so bila brezplodna. — Vsi ti in drugi cerkveni funkcionarji v državi so bili najprej birokrati, kakor n. pr. študijski ravnatelj Stiff, ali oni vsemogočni duhovni referent med leti 1829.—1848. Jüstel, ki je rekel: zame ni tridentina, jaz poznam samo najvišje ukaze.⁸ Pod vlado teh mož resda ni dobivala višjih hierarhičnih, škofovskih ali kanoniških mest duhovščina, vdana v verskih in političnih vprašanjih Rimu, a prav tako in še bolj so se preganjali vsi oni duhovniki in posvetnjaki, ki so se drznili misliti in delovati svobodneje in po svoje. Pri sebi pobožni ljudje, v javnosti ter seosebno v politiki pa ne krop ne voda, zmerni sredinjaki, so bili najbolj po volji tem zakletim birokratom. Svobodna cenzura Jožefovih časov se je odpravila, pisati se ni smelo ne zoper papeško politično oblast in tudi ne zanjo. Jurist cerkvenega prava na dunajski univerzi, slovenski učenjak Dolinar, je ob priliki dejal svojemu kolegu teologu: «Z državljskim zakonikom vas ubijem; dajte mi drugačen zakonik in bom učil drugače!» V neomajni svoji veljavi se je še vedno bleščal dekret z dne 3. marca 1792. s svojim predpisom, da se mora vsak duhovnik čutiti «v cerkvi za uradnika». Zakaj cerkev je bila ravno tako državna naprava kakor policija in sodišče. Frančeva vlada je torej dovolila pač marsikatero koncesijo svojim uradniškim duhovnikom in njih verskim tendencam, tudi je tolerirala in od strani Metternicha naravnost pospeševala uvajanje rimske pravovernosti potom Hoffbauerjevega vedrega katoličanstva, a z oficialnim Rimom je živeła skoraj v istem razmerju kakor Jožefova. Tako je n. pr. dala v roke skoraj vse nadzorstvo nad podukom župnikom in dekanom, svojim zvestim uradnikom, kateri so se morali zopet od svoje strani pokoriti nadzorstvu gubernskih uradnikov. Duhovniki so vodili pogosto tudi posvetni višji študij kot ravnatelji. Ipak se mora reči, da je začela vlada zlasti po dunajskem kongresu v marsičem rahljati vezi praktično-suhe treznosti, s katerimi je bila zvezala cerkev. L. 1815. se je zopet dovolilo romanje s tem pristavkom, da ostane še dalje prepovedano izganjanje hudiča na božjih potih. Tudi cerkveni pomp se je zopet dopustil s procesijami in obhodi. L. 1821. se je iznova dovolil

⁸ Friedjung, o. c. II., str. 438.

14 vstop v državo jezuitom, in sicer na galiških tleh, potem ko je bil temu redu utrl pot dve leti poprej častivredni Klement Maria Hoffbauer, izposlovavši svojemu redu lignorijanskih redemptoristov nastanitev na Dunaju. Kljub vsemu temu popuščanju je obstojala neproglašena, a prakticirana avstrijska državna cerkev ves predmarec in celo preko marčnih dni. Šele kongres škofov l. 1849. in l. 1855. sklenjeni konkordat jo je nadomestil s papeško cerkvijo na ta način, da jo je izvil iz podrejenosti in jo priredil državi, razdelivši oblast obeh institucij po principu vzajemnega zavarovanja obojestranskih interesov. A že v predmarcu so bila v Avstriji na delu stremljenja, pridobiti rimski kuriji moč in besedo ne samo v verskih, ampak tudi političnih zadevah. To težnjo je takrat enako odločno odklanjalo jožejiinsko uradniško duhovništvo, kakor tudi svobodneje misleče izobraženstvo, dajajoč mu vzdevek: ultramontanštvo.

Duševno življenje predmarčnega avstrijskega razumnštva ni gnalo bogve kako visokih valov, vendar je preživljalo zlasti v verskem oziru v dobi od nastopa Jožefa II. do izbruha revolucije precej razločne plime in oseke. V času izdajanja Jožefovih reform je zlasti na Dunaju zarajal vseli spon oproščeni razum s tako razpuščeno strastjo in sočno zabeljeno psovalnostjo na adresu rimske ortodoksije, kakor bi prve človek ne prisodil miselno lenemu Dunajčanu, ko bi ne upošteval za gonilno silo druge one pristno dunajske lastnosti, dajati s psovkami in zabavljicami duška svojemu «hamurju» in lehkomišelnemu temperamentu. Menihi so odlagali redovniške halje (n. pr. Blumauer i. dr.) in se gnali v boj zoper stari red z brošurami in s pamfleti s tako zaletelostjo, da je vsa ta kampanja, katero je odbijala nasprotna stranka z enakim orožjem, morala voditi k neizogibni površnosti in takšnemu cinizmu, da se ga je moral mladi oproščeni razum prej ali slej samo sramovati. Katoliško menišstvo je postalo in ostalo dolgo časa stalna tarča vsega izobraženstva. Moderno pa je postalo koketiranje z racionalističnim protestantizmom. «Naj se imenuje zaenkrat še toleranca, kar je modri monarh izrečno dovolil spisom in osebam protestantov. Skoraj vsak napredni korak avstrijskih reform približuje vladajočo cerkev tolerirani in je nov neovrgljiv dokaz, da se po protestantiin že zdavnaj prakticirani principi, kolikor so eno in isto z zahtevami zdravega razuma, ne samo tolerirajo; ampak tudi odobravajo in uveljavljajo,» je pisal l. 1876. Dunajčan K. L. Reinhold, mladi razbarnabit, ki je še dvanajst let poprej ob razpustitvi jezuitskega redu prelival grenke solze in obetal svoj živ dan ostati zvest jezuitskim načelom, pa je že

l. 1782. prestopil k protestantizmu.⁹ Vse je hotelo naenkrat samo misliti, in značilno je, da v provincah celo resneje nego v preselici. Neki bogat celovski fabrikant Fr. Paul v. Herbert n. pr. je popotoval naravnost v Jenó, da se seznaní s Kantovo filozofijo; odtam si je vzel s seboj nekega mladega filozofa, ki je poročal dne 14 maja 1791. že imenovanemu Reinholdu iz neznanega pokrajinskega Celovca: «Herbertova hiša so Atene! Možje, mladeniči, žene in dekleta — z eno besedo vse se peča s filozofijo! Vsi z navdušenjem goré zanjo, in sicer iz najplemenitejšega povoda, iz potrebe po boljši religiji.»¹⁰

A to rajanje prostega razuma ni bilo dolgotrajno. Skoro so prišli na uho avstrijskim, k ljubi komodnosti nagnjenim in v duši filistrskim Nemcem daljnji sluhi o grozovitostih velike francoske revolucije, katere edine v vsem kolosalnem pokretu je mogel dojmiti površni fejaški duh. Te je pojmlil in se je — prestrašil. Revolucija in vničevanje ter ubijanje jim je bilo eno in isto. Temu razpoloženju je prišla na pomoč še sodobna pozna nemška romantika v takšni obliki, v kakršni je stopila v glave avstrijskih Nemcev in v avstrijske uradne — službe. Ako se je bila Jožefova doba sprla z rimskim duhovništvom in meništvom, se je začela nji sledeča Leopoldova in zlasti Frančeva ž njima zopet polagoma sprijaznjevati, proces, ki ga pospeši še prav posebno premaga Napoleona, takorekoč reprezentanta nemirnega, prevratnega francoskega duha. Kakor poprej vse po filozofiji, tako zahrepeni sedaj po viharnih vojnih letih marsikatero srce po religiji, ne več mračno-miselni in asketični, ampak blaženi in življensko-bodri. Verska smer preprostih mendikantskih redovnikov dobiva vedno več pristašev. Dolej dokaj ovirano delovanje dunajskega ljudskega apostola Hoffbauerja rodi sadove Enoindvajsetletni jurist, sin višjega dunajskega plemenitega uradnika, Josef Othmar Rauscher, začne 1818. z drugimi visokoolci zahajati k patru Hoffbauerju, hodi najprej vsak teden, potem trikrat na teden k spovedi in nazadnje vsak dan k obhajilu, piše jambične tragedije in pesmi, v katerih eni iz l. 1819. pravi, da je po večurni molitvi in meditaciji v Hoffbauerjevi družbi sklenil: «Nicht in mönchisch-düsterer Frömmigkeit dem Herrn zu dienen, sondern in milder, liebevoller Heiterkeit.»¹¹ Mati, sicer verna žena, bi rada, da bi postal uradnik, da bi pomagal mlajšim bratom in sestram h kruhu. Sin res dovrši pravo, a se kljub temu odloči za bogoslovje. V zadnjem hipu se mati

⁹ Robert Keil, Wiener Freunde, Wien, 1883, str. 10.

¹⁰ ibid., str. 24.

¹¹ E. Guglia, Religiöses Leben in Wien 1815—1830; Allg. Ztg., 1891, pril. z dne 5.—6. jun.

zateče k cesarju Francu po pomoč. Cesar jo sprejme v avdijenci in ji reče: «Ljuba gospa, ako vam je prav, bom dal stvar preiskati po policiji...»¹² Ali je mati v uporabo tega značilnega birokratičnega sredstva privolila ali ne, se ne ve; Rauscher je postal l. 1823. duhovnik in poznejši glavni prepородitelj avstrijskega katoličanstva.

Rauscherjev slučaj je tipičen za tedanjo čustveno razpoloženo mladino, uvrščujočo se v procesijo, ki se je zgrinjala za dunajskim ljudskim apostolom, propovedujočim veselo, socialno katoliško versko življenje. S to strujo enostavno čustvenega katoliškega udejstvovanja se je skoro zblížala in v nekaterih slučajih naravnost strnila druga četa starih lepoumnikov — romantikov. Ti so odnekadaj polagali glavno težo svojega zanimanja v čustvo, sedaj pa so prihajali podobno kakor Chateaubriand v svoji, takrat jako čitani knjigi «Le génie du christianisme» do krščanstva spričo njegove lepote in te lepote prikladnosti za poezijo in umetnost. To so bili nekaki umetnostni kristjani. Nemška romantika je rodila polno takih miselnih dekadentov, zlasti v Nemčiji, kjer pa jim ni bila sreča mila, vsled česar so se začeli zatekati v Avstrijo, kjer jih je porabil Metternich v državni kanceliji v svoje birokratske namene. Eden takih je bil n. pr. gladki, gizdalinski svetovnjak Friedrich von Gentz, ki je živel koncem stoletja v Berlinu najrazudanejše življenje in stopil v začetku novega stoletja v avstrijsko državno službo, v kateri se je povzpел do nekakega oficialnega vladnega stilista diplomatskih aktov. Od doma protestant je pisal že l. 1803. znameniti Raheli: «Ko bi imel srečo, biti katoličan!» In dne 14. novembra 1804. se je takole izpovedal isti visokoumni romantični dami: «Izza kakih šestih let me je privedlo k različnim, meni samemu nepričakovanim rezultatom moje neprestano premišljevanje o vzrokih in poteku velikih zmešnjav naših dni; k temu se je pridružila moja globoka žalost nad političnim propadanjem Nemčije, zvezana z nekim nespravlјivim srdom zoper počenjanje napačnih prosvetljencev in plitvih apostolov humanitete.» A prestopil Gentz kljub temu ni v katolicizem, čeprav je še l. 1811. pisal isti Raheli, da je postal «docela kristijan». Prestopali pa so v trumah iz protestantizma drugi, in sicer — značilno za dobo! — iz istega vzroka, iz katerega se je koncem prejšnjega stoletja izpreobračalo toliko katoličanov k protestantizmu: zaradi protestantovskega «koketiranja s prosvetljenci»!¹³ V Avstrijo je priromal nemški publicist Adam Müller in že l. 1805. prestopil h katoličanstvu. Stari dunajski prosvetljenec, pisatelj raznih drz-

¹² Friedjung, o. c. II., str. 474.

¹³ E. Guglia, Fried. v. Gentz und die kath. Kirche. Jahrb. der Leo Gesellschaft, 1899, str. 82.

nih zabavljic zoper papeško nadvlado v Jožefovih časih, Haschka, mu je bil za krstnega botra in je pisal Reinholdu na Nemško: «Jaz sem se čudil nad njim, nad seboj in nad vsem skupaj»¹⁴ L. 1808. je našel končno na Dunaj svojo pot eden izmed voditeljev nemške romantike, Friedrich Schlegel. On pa se je bil pokatoličil že pred prestopom črnožoltih mej obenem s svojo duhovito ženo Dorotejo, hčerko žida Mendelsohna. Leto kasneje je bil že c. kr. dvorni sekretar. Začel je takorekoč uradno uvajati romantično literaturo in publicistiko. L. 1810. je ustanovil časopis «Oesterreichischer Beobachter», ki ga je pa že prihodnje leto izročil Pilatu, tudi c. kr. dvornemu tajniku in doglavniku Metternicha. Sam Schlegel je nato ustanovil nov list «Das deutsche Museum» (1812. do 1813.), postal legacijski svetnik in dobil od papeža Kristusov red. Fried. v. Schlegelovemu primeru so sledili še drugi nemški romantiki, pred vsemi Zacharias Werner, nekdanji prijatelj in ožji idejni pristaš največjih sodobnikov v poeziji in filozofiji na Nemškem. Ta mož je bil trikrat oženjen in je nekđaj v Varšavi plaval v mesenih užitkih. L. 1811. se je v Rimu pokatoličil, prejel tri leta kasneje mašnikovo posvečenje in nastopil nato na Dunaju svojo glasovito pridigarstvo. O tem bivšem romantičnem dramatikumu pravi dobro Hieronim Lorm, da je dobesedno «skočil z gledališkega odra na prižnico».¹⁵

Vsi ti romantiki so bili dionizijske nature, ki so se kopali v mladosti v čutnem sladostrastju, v poznejših letih pa v dušnem. Vsi so živeli tako, kakor pravi Grillparzer o Cahariji Wernerju točno in pravilno: «Im Sinnenrausch, im Rausch des innern Sinns.» Fried. v. Schlegel je napisal v mlajših letih svojo znamenito «Lucindo», roman sladostrastja, v katerem hoče najti srečo za človeka v neki sublimno-fiziološki čutnosti. Vsem tem romantičnim konvertitom je služila katoliška mistika in askeza kot vir novih živčnih senzacij.

Mnogi iz teh in še mnogoštevilnih drugih (n. pr. baron Penkler, holandski slikar Klinkowström, v. Buchholz, grof Fried. Stolberg, Klement Brentano, Ludwig v. Haller, Josef v. Eichendorff i. dr.) romantičnih zanešenjakov, deloma hkratu katoliških izpreobrnencev, zastalno ali začasno prihajajočih na Dunaj, so se kmalu začeli uvrščati v sprevod, ki se je snoval za čarobno prikaznijo o Klementu Marije Hoffbauerja, preprostega, gorečega moža iz naroda, v katerem je dobila v Avstriji dolgo zanemarjena struja enostavnega, neumovalnega, veselega socialnega katoličanstva svojega voditelja, propovednika, da «ve-

¹⁴ Rob. Keil, o. c. 87.

¹⁵ H. Lorm, Über oesterr. Zeitungswesen vor 1848, Zollingova «Gegenwart» XXIX., št. 67.

ra ne sedi v glavi, marveč v srcu človeškem».¹⁶ O. Hoffbauer (roj. 1751, v Tašvicah na Moravskem, umrl 1820. na Dunaju) se je naučil čitati in pisati kot samostanski pek, je živel potem nekaj časa kot puščavnik pri nekem božjem potu blizu Znojma, kesneje v nekem gozdu blizu Tivolija pri Rimu. Sprejet l. 1783. v redemptoristovski red sv. Alfonza Liguorija, s katerim je kot starčkom še osebno govoril, je izkušal od l. 1809. dalje ta red uvesti tudi v Avstrijo, kar se mu je eno leto pred smrtjo tudi res posrečilo. Cesar bi ne bili nikoli dosegli romantični lepoumni zanešenjaki, to je izvršil ta skromni, neuki menih. Preprost in vneto pobožen, kakor je bil, ni pridigoval visokih estetičnih ekstaz in užitkov katoličanstva, tudi ne kot janzenisti mrke in enostavnim dušam težko zapopadljive notranjosti, tudi ni polagal tolike važnosti na askezo, temveč na dobrodelnost, sočutje, veselo pobožnost; celo humor je bil v njegovih pridigah in cerkvenih prireditvah. Na Hoffbauerja se naslanja ona katoliška smer, ki je zmagala leta 1855. s konkordatom, in tudi ves današnji katolicizem srednje Evrope. Kot na takega je pokazal 40 let po njegovi smrti njegov največji učenec kardinal Rauscher. Katoliška cerkev ga je proglasila najprej za blaženega in nato dne 20. maja 1909. obenem z devico orleansko za svetnika. Redemptoristov, vernikov srca in preprostega čuvstva, so se poslužili kot svojih predhodnikov zastopniki umovalne vere papeževe observance, jezuiti, ki so se mogli res že dve leti za redemptoristi zopet naseliti v Avstriji. P. Hoffbauer je imel ogromen uspeh med preprostim ljudstvom; elitno gardo njegovega pristaštva pa so tvorili konvertitski romantiki, skoraj vsi uradniki državne kancelije onega Metternicha, ki se je želel v rahli opoziciji ostalega visokega avstrijskega uradništva zlasti potem, ko je po padcu Napoleona sam zasedel vodilno mesto v restavracijskem evropskem koncertu — malce bližati Rimu. Caharija Werner je dejal, da pozna tri velike može dobe: Napoleona, Goetheja in Hoffbauerja. Može ostale višje uprave, posebno pa zastopniki znanosti na univerzah, so odklanjali romantike in tudi Rimu vdanega katolika Hoffbauerja; oni so še vedno častili Jožefa II. kot nekakega narodnega in državnega svetnika.¹⁷ O izobraženem občinstvu pa se mora reči, da se je vsaj v drugem desetletju novega stoletja precej razločno nagnilo zopet k pozitivni veri. Duh, ki je bil v dobi prosvetljenstva potrgal vse vezi, a obenem pri nedostatni umstveni fundaciji tudi izgubil vsako podlago, je zahrepenel po opori in vezeh. Po časovni razburkanosti se je

¹⁶ Alphons v. Klinkowström, Fried. August v. Klinkowström und seine Nachkommen, Wien 1877, str. 129 in dalje.

¹⁷ Friedjung, o. c. II., str. 448.

Her
 marsikdo oziral po trdnem, mirnem otoku. V avstrijskem duševnem življenju tudi inteligentnih vrst je stopilo zopet na prvo mesto verstvo. Pisateljica Karolina Pichler pripoveduje v svojih «Spominih» (Wien, 1844), da so v njeni mladosti v njih hiši občevali izobraženci, ki so tajili vse razodete resnice: «Bili so med njimi tudi visoke časti, vredni in strogo pravoljubni ljudje, da sem naravno morala priti do prepričanja, da se dá živeti tudi brez pozitivne religije povsem v skladu dolžnosti in dostojnosti.» Kot odrastlo ženo jo zgrabi to katoliško gibanje patra Hoffbauerja in romantikov; podobno poslednjim hodi tudi ona zopet k maši v ospredje cerkve, posluša pridige, sprejema zakramente in si išče posebnega izpovednika. Odlične romantike izpoveduje Hoffbauer sam, nji pa najde nekega patra Marcelijana sam učeni orientalist Hammer-Purgstall.¹⁸ — Mimogrede prihajajo na Dunaj tudi drugi odlični nemški romantiki, ostajajoči še pri literaturi, n. pr. Tieck s svojo sestro gospo Bernhardi, in celo teoretska glava vsega nemškega romantizma, Aug. Wil. v. Schlegel, pride 1808. z gospo Staël čitat svoja znana predavanja o «dramatični umetnosti in literaturi» (Heidelberg 1809—11); 200 vnetih poslušavcev iz najboljših krogov ga posluša.¹⁹

schlegel
faël
¹⁸ E. Guglia, Relig. Leben in Wien. I. c.

¹⁹ Rob. Keil, o. c. str. 10.

(Dalje prihodnjič.)

ALOJZIJ GRADNIK:

KAKÓ TE ČAKAM . . .

Kakó te čakam, o kakó te čakam!
 Ko pride v hišo gost moj, črni mrak,
 ki ž njim prihajal k meni si — na prag

strmeča vprašam: «Sam si»? «Sam», mi reče.
 O, da bi vedel ti, kakó me peče
 beseda ta ledeno celo noč.

Vso dolgo noč je moja postelj prazna,
 vso dolgo noč premolim kakor blazna,
 ime presladko tvoje jecljajoč.

IVAN ZOREC:

NJENA POT.

(IZ ZBIRKE „POMENKI“.)

1.

Ko je bila naporna služba dodobra izžela nižjega železniškega uslužbenca Jakoba Vrtačnika, so mu odmerili malo pokojnino in mu dejali, da ga ne potrebujejo več. In kar čez noč je bil ob delo in službene dolžnosti, glej. To ga je močno zmedlo; kajti ni si mogel misliti življenja brez dela in službenih skrbi in sitnosti.

«Prosil bom, da bi me sprejeli še v službo —», je izdal ženi.

«Ali si ob pamet? Kaj se nisi naslužil dolgih trideset let? Uživaj mir, ki si ga potreben, da boš kaj časa še na svetu! Glej —»

«— saj to je: Obolel bom in umrl, če ne pridem spet do kakega dela».

«O, preselimo se v Trst! Tam bi še dobil kak lahek zaslužek. Joj, v Trstu je lepo!» je vzdihnila.

«Kako bi živeli v tako dragem in velikem mestu? S tem ni nič, vidiš».

Ona pa je žarela in se je v mislih že preselila v svoj ljubi Trst, kamor so ji vsa dolga leta koprneče hrepenele vse neugnane misli, vse prelepe sanje. Še zajec rad steče pod grm, kjer se je izlegel, si je mislila podjetna ženica, ki ni mogla pozabiti svoje že davno odbegle sreče, ko je v sijaju prelepega domačega solnca veselo deključila kot brhka tržaška okoličanka.

«Tudi zaradi Marije moramo v mesto. Šole je dokončala, stara bo že sedemnajst let, — kaj bi še tu? V svet morava z otrokom, pa je!»

Jakob Vrtačnik je omahoval in se tiho boril s srcem in s pametjo. Zakaj v nočeh brez sna je bil odločil, da ostane v tem lepem kraju, kjer pilhajo domači vetrovi, ukajo prešerni vriski in koledujejo domače pesmi... Za Marijo bi se že dobila službica tudi tukaj; saj je dekleta izšolano in čedno.

Ali žena in hči sta tako dolgo tiščali vanj, da je omahnila njegova volja, in se je moral vdati.

Začeli so zatorej pospravljati svoje stvari in so jo pomaknili na jug.

Za ovinkom se je Janez Vrtačnik ozrl. Z enim samim dolgim pogledom je pobožal zeleno dolino, nizke, potlačene griče, opasane s temnimi hostami in posejane z belimi vinskiimi hrami.

Zeni in hčeri pa so hitele vroče misli daleč, daleč. Z žejnimi očmi sta pili lepoto, ki se jima je bližala, in sta se omamljali v pričakovanju na domišljeno srečo ob lepem morju.

Sloneli sta ob oknu in sta se radostno vznemirili, ko se je veličastno razgrnila sinja gladina zaželjenega morja. Vrtačnica je na ves glas zaihtela in ni mogla odmakniti ginjenih oči od prisvajane kra-
sote, ki se ji je vsipala v presrečno srce.

«O morje, morje! Ti preljubo moje morje...!»

Marija, prav prijazno in brhko dekle, za svoja leta še dosti močna, je strmela in je bila tiha. Ampak sam večni Bog ve, koliko prekrasnih slik iz njenih hrepenečih sanj je lutelo pred njenimi notranjimi očmi, koliko veselih, presrečnih nad se je zaplodilo v njenem, deklških muh in sanj polnem mladem srcu... A ko se je za ovinkom pokazala celotna slika velikega tržaškega mesta, je tlesnila z rokami in se je vsa zardela v zagorela lica zvonko nasmejala. Obli rami sta se ji zatresli; prsi sta se ji visoko vzbočili pod lahko bluzico; vedre oči so se ji zaskrile, a na zdravih licih in na okrogli bradici so se poglobile zapeljive jamice, v kakršne človek tako lahkomišelnost in rad strmoglavi. Živa domišljija jo je nežno prijela za čudovito lepo oblikovano ročico, mehko kakor mačja tačica, in jo je povedla med odlično oblečeno meščanstvo, na sijajne izprehode, v šumne, vesele družbe. Joj —!

Izza obzorja je naenkrat prikadil ponosni parnik. O, in tam-le drugi odhaja, da se v širokih valovih razmika morje pred njim, za njim pa se vleče bela pena in se topi v visokem solncu... In pa tisti-le metulji, ribiške ladjice ka-li, kako lepo sedijo na mirni gladini! Pa tu-le spodaj, kako se morje zaganja ob čeri in se odbija v mogočnih belih penah. Glejte, glejte: kaj ni to-le Miramar? Kakor sen poletne noči je res in tak, kakršnega smo občudovali na razglednicah. In ta ljubka okolica, kako lepo je posuta s prijaznimi dvorci, rdečimi in belimi. Nad vsem tem čudokrasjem pa se razpenja komaj vidna in vendarle razločna, pretanka in značilna tančica meglene in posebne sinjine.

O morje, morje...!

Tudi Jakobu Vrtačniku so se razširile oči. Zadovoljen je bil, ko je videl, kako sta ženski srečni že ob pragu nove domačije. Predno je utegnil do konca sprestiti svoje misli, jih je pogoltnilo šumno mesto.

2.

Marija se je predramila. Nalahko je vzdihnila, oči pa ni odprla. Udobno se je stegnila, da ji je izpod odeje pogledala bela noga. Nad posteljo je sitnarila muha, ki je takoj poželjivo sedla na mali prst, da je zmignil in prebudil lepo zaspanko.

Ko je v sami srajci stopila pred ogledalo in se je pozdravila s še motnimi očmi in z lenim nasmeškom na žarečih ustnicah, je iz njenega kipečega telesa dehtela zdrava toplota deviške postelje. Zaspana rdečica ji je odevala mehka, bela lica, a razpuščeni lasje so ji težko padali preko okroglih ram po krepkih plečih in so se v izbočeni črti mehko privijali na kipovito napete prsi. S široko kretnjo je dvignila roke, da ji je v rami škrtnila zaspala kost, posegla je po težkih laseh in jih je z všečnim zamahom in naglim sunkom glave vrgla vse nazaj po plečih. Najbrž je bilo to zapeljiva kretnja, lepa slika, zakaj Marija jo je ponovila in je obstala. Roke je sklenila pod lasmi za vratom in se je opazovala. Res, vse na njej se je zapeljivo obtilo in kipel v zdravju. V očeh se ji je vžigal zmagoslaven blesk.

«Ah...!» je hrepeneče vzdihnila in se je prestopila za pol koraka. Gledala se je od strani, odzadaj in se je smehljala. Za hip je stopila k oknu, da bi pogledala po nemirni ulici, in na lica in v oči jo je mehko poljubilo visoko sonce. Počasi se je umaknila in je nestrpno stoknila:

«No!»

«O, kaj si že pokonci?» je zažgolela Vrtačnica v kuhinji. «Precej, precej; samo malo počakaj!»

«Hitro! Ne morem čakati!»

Mati ji je prinesla kave in jo je začela spletati.

«Ne tako —!» se je kremžila hčerka in je cepetala z nogami.

«Nočem biti tako hiljasta!»

«I, kako pa hočeš vendar?»

«Napravite široko in polno olasje, mama. Tako, da bo kaj videti, veste.»

«No, pa tako, no. Precej bo gotovo.»

Potrpežljivo jo je česala, nabirala šope las, primerjala in sestavljala lasni zmaliček, ki je po dolgem cepetanju ugajal tudi lepi Mariji.

«Ti, Marija, zakaj pa mi nisi ničesar povedala?» je dejala mati sladko in prijazno, samo s čisto najhujšim naglasom nejevolje.

«No, kaj pa, kaj pa?»

«I, le delaj se! Kuješ zveze in spletaš znanstva pa misliš, da moraš skrivati. Zakaj neki?»

«Kakšne zveze, katera znanstva?» se je ustrašila tičica.

«Hi-hi-hi! Glej no, še zdaj bi rada tajila porednica, skrita in navihana!»

Mariji se je zazdelo, kako in kaj, in je molčala, da se ne bi izdala. Dvoje zvez ima res že precej trdnih, zancev pa dosti — o, kolikor le hoče.

«Koliko in kaj neki se je zvedelo?» je ugibala in je čakala.

«Prej-le mi je izročil postrežček neko pismo zate,» je spet sprožila mati.

«Pismo, kako pismo? Kje je?» je skočila.

«E, kje? Prej se morava zmeniti. — Kdo je ta Emil, a?»

«Kaj?!» je planila. «Ali ste pismo odprli?»

«Odprla, kakopak! Hihih! Zdaj pa taji še, če moreš.»

«Kako si to upate, kdo vam je dovolil—!» je ihtela.

«Le kriči, potepinka, da te oče sliši. V kuhinji bere časnik,» jo je šepetaje svarila.

«Pismo sem!» je trdo in polglasno ukazala drhteča hči.

«Počasi, le počasi. Saj menda nočeš, da bi tudi oče bral. Kaj? — No, kdo je ta Emil, ti mala porednica?»

«Saj vam bom vse povedala, a prej moram vedeti, kaj piše,» se je pomirila, ko je videla, da ji mati daje potuho.

«Na!» pravi mati in potegne podolgovat, rožnat list iz nedrij.

Emil, nekak trgovski dopisnik, pošilja lepi Mariji izliv plitvih in omlednih rekel in jo roti in prosi ljubezni in tako dalje.

Marija je torej prebrala list in ga je zaničljivo vrgla po mizi.

«No?» —

«Saj ni nič, mama. Zakaj mi neki pisari?»

«Koliko pa je star? Ali ima dobro službo?»

«Dvajset let menda. Službo ima —»

«— potem ni nič! Premlad je. Kar pusti to, veš, Marija.»

«Prijazen pa je vendar in lepo govori, kakor bi pisal.»

«Kaj prijazen, kaj besede! Nase misli, veš, pa pazi, da oče ne zve.»

Z oblačenjem sta bili gotovi. Marija se je občudovala in ogledovala v ogledalu in nehote mislila na lepe in blesteče besede, ki jih ji je Emil nasadil v svojem dišečem pismu.

V kuhinji se je premaknil stol, oče je stopil v sobo. Marija je odskočila izpred ogledala, mati je spretno skrila rožnato pismo.

«Marija, Marija! Kolikrat sem te že karal zaradi tvoje nečimernosti in gizdavosti; pa še zmerom te dobim, da se spakuješ pred ogledalom.»

— In ti,» se je jezen obrnil do žene, «ji še pomagaš in jo učiš. Sram te bodi!»

Morda se je žena res sramovala, ali pa je imela težko vest, — odgovorila ni kakor bi bila rada.

«E, kaj ti veš! Ah naj gre zmršena in povaljana na cesto?»

«Ženska, ki misli na sam lišp in lepoticje, je nesreča zase in za druge,» je godrnjal mož.

«Mlada je, ničesar nima od življenja, — ti ji pa še spodobno počesanih las ne privoščiš. Vidiš, tak si . . .,» in že so se ji tresle ustnice.

Jakob Vrtačnik je vedel, da njegova preljuba žena zna prav krepko zajokati, kadar le hoče, in da ga njen jok vselej premaga in omehča. Zato je obmolnil. Zamahnil je z roko, kakor bi hotel pregnati odgovor, ki se mu je obešal na usta, in je stopil po sobi.

Marija si je pripenjala klobuk in je bila v zadregi. Strašno dobro pa se ji je zdelo, ker je spoznala, da bi jo mati branila, pa naj bi se zgodilo karkoli.

«Čeprav je nedelja,» je dejal oče, «ali vsaj nekoliko bi šla lahko tudi ob nedeljah v pisarno. Saj veš, kako težko sem ti dobil službo.»

«Saj grem pa zdaj.»

«Kam zdaj? Deset je ura.»

«Vsaj za nekaj časa grem.»

In je šla. Ampak hitela je na Glavni trg. Moj Bog, po domačih neprijetnostih se mora malo razvedriti. —

(Dalje prihodnjič.)

MIRAN JARC:

POLETJE.

Za hišo na pobočju se je vrstilo drevje,
škrlatno večerno nebo je žarelo skoz gosto vejevje;
veje in travne bilke so mi o Tebi šumele,
ko da so Tvoje tople besede me tiho objele.

O, si tudi Ti v daljavah uzrla večerno žarenje:
mojega srca razbolesteni koprnenje
vrglo je vriske škrlatne po nebu do Tebe v daljavi,
rožo pekočo (boš jo zaznala); da Te pozdravi.

*Nisak nonsens jo
Janos pesem - finit.
Bogu! 11/2921*

SOPHOKLES: KRALJ OIDÍPUS.

PRELOŽIL A. SOVRÉ.

Tebanskemu kralju Laju je razodel Apollon, da bo dobil sina, ki bo njega ubil, mater Jokasto pa vzel v zakon. Sin Oidípús se mu rodi. Da se proročanje ne izpolni, izroči Laios dete slugi, naj ga nese v goro in tam pusti. Slugi se dete smili. Dá ga tujcu in ta ga odnese v Korint svojemu gospodu, kralju Polybu, ki sam nima otrok. Fant doraste. Pri neki pojedini mu očita pijan gost, da ni pravi sin Polybov. Ker od očeta ne dobi dovoljnega odgovora, roma v Delfe, da mu Apollon reši zagonetko njegovega rodu. Apollon mu ne da odgovora, pač pa mu napové, da bo ubil očeta in vzel mater za ženo. Oidípús se ne vrne več v Korint, da bi ne izvršil nad dozdevnimi stariši strašnega zločina; gre v svet. V neki soteski ubije starca in njegovo spremstvo, ker hočejo, da se jim umakne s poti; starec je njegov rodni oče Laios. Oidípús gre dalje, pride v okolico Teb, ugonobi Sphingo, ki je bila že dolgo Tebancem strah in trepet in v zahvalo dobi tebansko krono in kraljičino roko; kraljica je Jokaste, Lajeva vdova, Oidípova mati.

To je fabula eni izmed najgrandioznejših tragedij, Sophoklovemu „Kralju Oidípú“¹. Dejanje počne, ko je Oidípús že dolgo let kralj in živi v srečnem zakonu z — materjo. Naenkrat nastopi kuga; Apollon zahteva, da se izžene ali s smrtjo kaznuje ubojnik kralja Laja; le tako bo bolezen prestala. Oidípús se z vso vnemo loti izsledbe zločinca; najde ga — on sam je ubijalec; pokaže se tudi, da živi v krvosramstvu z materjo; katastrofa je neizogibna. Jokaste se v obupu obesi, Oidípús si ob mrtvem truplu iztakne oči. — V naslednjem prinašamo v prevodu sceno, v kateri sluga pripoveduje zboru tebanskih velmož, kako je končala Jokaste in kako se je kaznoval Oidípús.

V. dejanje.

1. prizor.

Iz dvorca plane sluga ves iz uma, od strahu drhteč; zbor.

Sluga.

Presvetli zbor tebanskih starešin, kako
vas bo pretresla bol, ko čujete novost
in vidite prizor, če vam le iskrica
vrojene vdanosti do Labdaka¹ rodú
še v srcih tli! —

¹ Oidípov ded.

Potoki, reke vse zemljé
ne operó strahót — takoj uzrejo dan —
ki krije jih ta dom; rodila volje jih
je moč, ne sile; muke pa, iz lastne slé
rojene, sečejo še globlje do srca.

Zborovodja.

O že doslé smo vedeli dovolj, kar nam
solzá potòk izželo je; in zdaj še več
imaš poročati? Pa le povej!

Sluga.

Ah, brž
izgovorjeno, brž je zapopadeno:
ugasnilo oko je veličastveno
Jokasti.

Zborovodja.

Oj, nesrečna žena! Kaj ji je
zadalo smrt?

Sluga.

O, lastna volja. Vi sevé
ne morete občutiti vse žalosti
dogodka, ker ga niso videle oči;
vendár naslikam vam trpljenje revice,
vsaj kólikor še pomnim grozno sliko sam. —

V očeh obupa blaznost v vežo privihra, odtod
pa v dir narávnost proti spalnici, puléč
obéroč si lasé iz glave; vstopi — trèsk —
in vrata s truščem se zapró; takrát pa — vrisk
in plač in klic po Laju, davno mrtvem že —
in zove si v spomin ljubavi mlade slaj,
ki je od nje plodú poginil sam, a njo
prepustil lastni krvi za ženó, da rod
nesrečnognusen ž njo rodi —: pa kolne jad
nad postelj, kjer je — greha dvojni strah — moža
rodila iz moža si, deco iz sinú — — —

Kako napósled je končala, tega več
ne vem; zakaj ta hip Oidípus pridrvi,
strašnò rjovéč, da ni nam moči več biló
do kraja paziti, le nanj so zrle nam

oči, kako ga blaznost tera naokrog,
kako besni; zahteva meč od nas, povsod
išoč ženó — ne, ne žené — le krilo matere,
ki je rodilo ga, da deco mu spočnè.

V besnôti mu kak demon je pokazal pot,
od nas navzočih nihče ne; ker — naenkrat
utrga se iz prs mu krik v nebo grmèč,
pa plane proti dverim, ko da vodiš ga,
pa trešči vanje, strè zapàh, jih vrže iz
podbojev, tu — režeča zév — in v sobi je. —

A tam — oj tam — uzremo jo — obešeno,
pleteno zádrgo okrog vratú. Ko knez
to vidi, strašno zarjovè, pa sname brž
visečo zanko in po tleh se zlekne mu
ubogo mrtvo truplo. — Zdaj — pogléd strašán —
nakit ji strga s halje — iglo zlato — jo
napéri si v oči, zabode, krikne: „Ker
ste bile slepe za usodo mojo, za
moj greh, tàk zrite odsehmál v temi nanje,
ki gledati bi jih ne smel², a njih, ki bi
jih zreti žélel³, ne spoznajte!“ — S kletvo to
zabode iglo drugič, tretjič si v oči,
odprtih vek; in glej — krvavi zénici
mu lice orosita — ne po kapljah — o,
dveh črnih curkov brizg pršéc mu sika iz
oči in móči, móči — — —

Ták zatòr podrl

oba je, ženo in moža, da — združena
po zlu — sta družno našla zlo. Nekoč rosil
je blagoslov na hišo, sreče blagoslov.

A danes? Vzdihov jek in greh in smrt in stud
sramote; ni ga zla, da ni prišlo nad njo.

Zborovodja.

In zdaj? Je revež že počil od težkih muk?

² Na obe hčeri, ki jima je oče in brat.

³ Stariše, kadar jih sreča na oném svetu.

Sluga.

Ne, glasno kliče, naj odpró se vrata vsa,
 naj vsem Tebancem očomorca pokažó
 in matere skru — ne, ne smem ponavljati
 klevet njegovih tu; v izgòn izterati
 se hoče, zvest preklicu, ki ga sam je bil
 zaklel. Vendàr opore treba mu, trebé
 vodníka, ker neznosno zdaj trpi; todà —
 saj pride sam; glej, že odpirajo se vrat
 zapahi; — evo vam pogleda, ki celo
 sovražniku izvabil pótok bi solzá!

(Stopi v ozadje.)

2. prizor.

Oidípus, slep, s krvjo oblit, se z oklevajočimi koraki pritiplje na oder; zbor.

Zborovodja.

Poglèd strašán
 očem se razkriva,
 mi v dušo vliva
 strah temán.

Oko ni videlo, uho ni slišalo
 še globljega gorjá, nesrečnejšega zla.

Kák blaznosti zatòr je um omrežil ti?
 Kák demon ti zlotvòr na vrat je planil zèl,
 k usodi tvoji zli te z novim zlom zatél?

Gorjé, krvavi mož!

Lej, s' ploho prašánj bi te rad obsul,
 podrobnosti zvedel bi rad,
 si zmedo razpredel bi rad;
 pa ne prenesem več
 pogleda tvojega,
 ah, strah, drgèt, trepèt
 prevzel me je vsegá.

Oidípus.

Ojoj, gorjé! Zavržen, proklet!
 Kam nosiš, korak, me v svet?

Kam, klic moj, izzvенеvaš,
 v obupu mi odmevaš?
 O demon, jadrno
 si s kruto zgrabil me pestjo;
 kam iti mi velevaš?

Zborovodja.

V zlo
 nezaslišano,
 nikdar videno.

Oidípus.

Temè meglà
 me je obšla;
 neprenosna,
 neizprosna
 grozeče visi nad menó,
 mrki so viharji zgrmádili jo.
 Joj, trikrat joj!
 Srcé mi razgreba dvoje ostí:
 muka spomina — večnost noči.

Zborovodja.

Saj čuda ni, da v muk, bridkosti morju tem
 res dvojno bol trpiš in nosiš dvojno zlo.

Oidípus.

Ah, družé mi,
 edini ti
 zvéstovztrajno,
 neomajno
 me čuvaš, neguješ skrbnó,
 ne gnusi se bednega slepca ti zlo.
 Prijatelj moj,
 čeprav odevèn sem v nočno temó,
 nisi mi skrit, pozna te uho.

Zborovodja.

Kako si mogel ugasíti luč oči?
 Kak demon h gnusnemu te činu je zavel?

Oidípus.

Apollon, prijatelji, bil je;
trpljenja mi zvrhano kupo,
sramote čašo gorjupo
do roba mi polno nalil je.

Dopolnil se je rek.

A čina stóril drugi ni nikdó,
udaril sem se sam.

Saj zreti dneva žar — čemu mi to?
Biló ni zame radosti,
le morje same žalosti
je gledalo oko.

Zborovodja.

Resnico živo govoriš.

Oidípus.

Kaj mi je danes
še vredno pogleda?
Kdo ima zame
ljubo besedo,
sladke tolažbe
kdo mi bo vlil?

Odvédite me, prijatelji,
iz zemlje te čim prej
in térajte me, rojaki, vsi
sramotno preko mej.

Saj sem pogíbel
rodnemu domu,
višjim bogovom
čistim duhovom
omražen, proklet.

Zborovodja.

Sočutja vreden si enakega za zlo —
za bridko zla zavest. Zakaj sem te spoznal!?

Oidípus.

Proklet pa še mož, ki je snel mi
z nogé tedaj vôzo v planini,

iztrgal me groba temini
in mlado življenje otel mi.

O nápak je ravnal.

Zakaj si se izógnila mi, smrt?

Da vzela si me tam,
ne bil bi me zmrvíl zlokobni črt,
ne dramil dragim bi gorja,
ne vstvaril sebi morja zla,
ne bil bi danes strt.

Zborovodja.

Še jaz bi žélel ti tako.

Oidípus.

Óči ne bil bi
kleti morilec,
svet bi ne gledal
zákona zveze
grde, ogabne
z materjo mi.

Tako pa proklet sem, iz rodu
prokletega spočet,
tako pa sem družil brez sramu
se z majko grešnovnet.

Da je na svetu
zloba še grša,
strašnejši greh še,
kdo ga je stóril?
Oidípus ga je.

MIRAN JARC:

O NOVEJŠI SRBOHRVAŠKI LIRIKI.

Nova vsebina zahteva nove oblike, nova doba novega izražanja in doživljaji novega stoletja novih pesnikov.

To teženje po svojevrstnem izražanju se močno opaža pri vseh narodih in je izzvalo tudi nešteto najbolj različnih struj, ki jih pa med sabo veže močno izrazita črta: iskanje sinteze, potopljeno v religiozno občutje.

Vsaka oblika je izraz duha, iz sleherne stvari poje misel, treba je le umeti, gledati, poslušati, čutiti.

Pri nas se je novi pokret v poeziji najognjevitije započel med Hrvati, kjer je tudi takoj zašel v ekstrem, kakor pač vsaka struja, ki na vsak način hoče postati edino zveličavna.

V prospektu polumesečnika «Plamena», ki je postal glasilo najmlajših, je Krleža prav dobro označil razpoloženje v umetnosti po svetovni vojni... » naš vek znači prelom in križpot zgodovine... naš vek znači križpot našega pota v večnost, znači prehod ideala v realnost. Za one, ki mislijo brez predsodkov in občutijo v sebi človeka, za one, ki iskreno uvidevajo potrebo, da premlajajo v sebi in družbi vse sponse, vse laži, vse neresnice, vse plitkosti, vse gluposti in s tem pospešijo očiščenje življenjskega smisla in porod nove življenjske oblike, znači «Plamen» vse. «Plamen» se v destruktivni borbi vzdiguje do vrha vsega človeškega razvoja in s tem obsega v sebi vse življenjske, afirmativne energije, novo življenje in novo umetnost».

To geslo je zelo značilno za sodobno umetnost sploh. Edino intelektualno iskanje se je pokazalo takim skrivnostnim romarjem kot nezadostno. Predvojna doba historizma in kriticizma je končala v smehu montaigneovskega skepticizma, oziroma pesimistične problematike in ravnotako nepopolna je izključno verska čustvenost, ki zavaja v pasivnost.

Positivno bistvo teh iskavcev je najtočneje označil Krleža v že omenjenem prospektu v stavku «naš vek znači križpot našega pota v večnost, znači prelaz ideala v realnost.»

V realnosti (kar je edino pravilno) iščejo ključ v carstvo duha in se ne zadovoljujejo s potom spekulacije in logičnih zaključkov zgrajenimi kristalnimi gradovi. Na to vpoštevaje materije, seveda sub

specie aeternitatis je opozoril pri nas že dr. Pregelj v oceni Župančičeve zbirke «V zarje Vidove» v «Času» (1920., 127 do 128) z oznako «metafizični materijalizem». Samo ob sebi je umevno, da je prišlo do tega. Že pred vojno se je v umetnosti močno opazalo naraščanje bogoskateljnih struj; živa voda velikih idej prejšnjih stoletij je usahnila in ostali so le še prazni viri. Umetniki, ki so se že izčrpali, so v svojem vztrajnostnem nagonu našli ugodje nad oblikovanjem praznih vrčev (stilisti), nad takimi proizvodi pa najde izključno dopadenje po največ izžita duševna aristokracija, medtem ko se krepki duhovi bore proti tej duševni onemoglosti, ki skriva liki opojne pijače v sebi strup in je silno nalezljiva. Kajpada je pomlajenje zadelo pri teh uvelih čuvarjih okusa in lepe oblike na skrajni odpor (pomislimo, kakor je n. pr. oficijelna francoska kritika zamolčala pojav novotarcev Peladana, Hen Rynerja in kako težko so se udomačili P. Claudel, R. Rolland), ki pa se je začel slabiti ob vsepovsod razprožajočem se veletoku novih idej.

Umetnost ni več igračkanje, lepoticenje, ugodje nad lepimi besedami in slikami, temveč je borbba duha, zaokrožitev vseh stvari v sintezo, odkrivanje tajen, ugibanje ugank, iskanje resnice in lepote v globinah duše. Želja teh mladih je prodreti v dno vseh stvari in vseh prašanj, s katerimi se bavita socijolog in filozof. To je pot doživljanja, o kateri pravi Nietzsche: «Vielleicht gibt es ein Reich der Weisheit, aus dem der Logiker verbannt ist. Vielleicht ist die Kunst sogar ein notwendiges Correlativum und Supplement der Wissenschaft».

Kakor je taka umetnost že vsa religiozna, tako je tak umetnik podoben tihemu svečeniku, ki živi le za svojega Boga; taka umetnost te vodi iz te vsakdanje narave v nadnaravna carstva, iz zemlje v kozmičnost, iz gledanja v mistično doživetje, iz vidnega sveta v skrivno razodetje; to je umetnost, ki te pretrese in povzdigne. Tak umetnik je kakor prorok, glasnik onostranskih zarij, njegov govor je postal fanfara duha. Zato ima taka lirika čudovito sorodnost s sv. pismom ali pa Whitmanovimi stili, preprostimi in silnimi kakor narava.

Kakor se vseh velikih kulturnih gibanj oklenejo borni posnemavci in duhalačni zajedavci, zato ni čudno, da preti umetnosti velika nevarnost od te strani, kjer nastopajo najpuhlejši pustolovci s proroško krinko in upajo doseči vsaj tu kaj uspeha. Množica, ki brez malikov ne more živeti, se jih takoj oklene. Tu mislim predvsem na bombastično, reklamno «liriko» italijanskih futuristov, ki jim je slednjič od vsega donebesnega hotenja in kričanja ostal le kup nerazposlanih brošur in revij; isto asocijacio zbudajo imena Rusov Vas. Kamenskega, Majakovskega in drugih.

Kdor bi hotel ugotoviti kakovost in vrednost sodobne naše lirike, vpoštevši izključno proizvode plamenovcev, bi podal zelo enostransko in napačno oceno.

Čeprav je bil nastop «Plamena» mnogoobetaven in vpoštevavanja vreden za vsakogar, ki je brez predsodkov dovzeten za neomejen kulturni razvoj, vendar se je kasneje pokazalo, da je začel služiti osebnim interesom, ne glede na to tudi, da je bila tem ljudem umetnost podrejena idejam komunizma.

Krleže «Lirika» je najboljši primer te «nove» poezije. Vsaka pesem ima kako miselno ostrino, ponekod zavito v anaforistično obliko, ponekod izzvenjajočo v obupen krik, vendar pa povsod toliko odločno izraženo, da pesem ni več prvotni izraz duševnega stanja, temveč že opredelitev doživljaja, oziroma njega razumska (seveda v čustvenost potopljena) označba.

In tako zadostuje, da si vzporediš iz vseh Krležinih pesmi nabrane poente in jih strneš v celoto. Pri tej «liriki» čisto lahko pogrešaš oni čustveni element, ki je organsko zlit z vsako pesmijo, ki iz njega rasto tudi misli in je bistvo vsake umetnine, zadovoljujoč se že s presenečujočimi miselnimi zaključki.

Miselna pot, ki jo je prehodil Krleža, je v «Liriki» ostro začrtana: vseobkrožajoči nas kaos je strašen in iz strahu pred njim smo ustvarili umetnost in vero. Jaz sem bolan od kozmičnih misli, ki si jim središče le ti, Neznani, ki te iščem brez nehanja. Ali vendar, kaka prevara: saj lažem samemu sebi, ko hočem verovati vate, edini Bog (o, kako bi dobro bilo, da je samo en bog!), kajti že sem razbil stene tradicije (Sturm und Drang, Nietzsche!). Ah, vse je laž: vsi miselni gradovi, vsi veliki proroki, vsa sedanost in — vendar, nekaj je resnično, ta bol, ti do nebes švigajoči kriki po odrešenju, to je istinito, ta Neki, ki nas davi. Vreči se v valove iskanja, razbiti cerkve, simbole okamenelih razodetij, večno plavati, plavati! Vem, da si ti Nekdo, po čigar srčnih utripih kroži vse vesoljstvo, ki je odsev tvoje luči (mistiki!). Ali mi begamo v somraku, iščoč Tebe, neznano, le sluteno pesem. Ves izgorevam za Tabo, ki mi ne daš pokoja, ki me bičaš utrujenega romarja. O, kako te doseči, uzreti, objeti. Da Te ugledam, ni dovolj ves moj blazni miselni napor, še več: telesno se moram preroditi, premagati moram poslednjo bastiljo, bastiljo vseh kriz: svoje možgane (naravoslovna teorija, Lombroso!). — O, truden sem, truden in zdaj se opajam v valovih vonjev, ki mi pričarujejo vedra jutra, hladeče gozdove, ples deklic. V tebi žena pozabljam na svinčeno težo misli (ali je dobro, ali ne, to mi je vseeno). Tužna, nepoznana

zvezda — ali ne plačeš nad krvavo zemljo, ki se kolje v trpljenju iskanja! — Ne, vse to je mučen sen, zunaj je maj, daj, da se odpočijem v tebi, maj! Ali tudi zunaj je večni nemir in vsepovsod srečavam bolesterne slepce. Ah, veter vej, kako silno ljubim tvoj nemir, tvoje božanje. Tam, v nočnem viharju molči samostan, kraj miru, ali v meni kriče pijane vojske nagonov.

Vse je nič, vse «pesem brez poente», vse naš evropski ponos, vse naše «kasarne, topovi in car» (l. 1917!) — tuljenje blodre zveri. Vsi smo sužnji na roparski ladji, drveči po neznanih morjih in od časa do časa kričimo mi uporniki, skušajoč zlomiti okove. Ah, kje je spas? Ni ga v belih orlih in Dušanovih četah, temveč v belih rodovih iz neznanih daljin (ta misel je presenetljivo obsežna, če se le ne bi človek spomnil, da je Krleževa lirika tudi komunistično tendenčna!).

Vsak dan uživamo krvavo meso umorjenih živali, da se še sami pozverimo (metafizični materijalizem!). In spet to trpko spoznanje: ne vemo kam, ne zakaj in ujeti med dvema teminama gasnemo — to je vse. O, vse to blodno življenje, ti viharji, ti zanosi naših misli — vse to čaka le na krsto in nagrobni križ. Kamorkoli se ozro oči, povsod, kjer odmeva moj korak — nemir, nemir, nemir in edina uteha mi je «zvonki sonet». Moram se ukloniti pred Nekim in mu peti slavospeve. Jaz sem harmonična sinteza vseh krvavih drhtljajev naših dni, jaz sem človek, ki nabira na večer vse razbite tone v glavni napev pomirjenja.

Nedvomno je v tej liriki nekaj posebnega. Ali vsa njena privlačna moč in sugestivna opojnost ne izvira iz lirične sile, ki jo zahtevaš od vsake prave umetnine, temveč iz radikalnosti in logične nujnosti idej, ki te prisilijo, da jim pritrjuješ. V teh pesmih je neprimerno več miselnosti, kakor čustvenosti in zato vplivajo le v prvem hipu, medtem ko zapuste v resnici trajen vtis bombastičnosti, ki ubija vsako resnično poezijo. (Nasprotno: kako čudovita lirika diha iz Župančičevega «Slapa», ki sega že v četrto dimenzijo, ali pa iz pristno slovenske in vendar občéloveške mistične pesmi «Belokranjska deklica»!)

Še bolj tuji in divji ko Krleževa lirika so Cesarčevi «Stihovi». Nakopičenost prisodob, prekomerna barvitost slik v njegovih «stihih» se zgošča v mačno kaotičnost, ki utruja in mori. Kakor Krleževe, tako spominjajo tudi njegove pesmi predvsem na Whitmana in francoske simboliste, od katerih sta prav epigonsko odvisna. Važen za oba je dinamizem, ki sedaj posebno prevladuje v francoski liriki. Ta dinamična poezija pa je često čisto abstraktna, da se ti zdi,

da čitaš filozofsko razpravo, namesto, da uživaš umetnino. To opažamo pri omenjenih hrvaških lirikih, najjasneje pa se ta abstraktna programatičnost očituje v verzih dramatika H. Barzuna:

Tel doit être ce mâle Poème
Proclamant l'Hymne des Forces,

Expression de ma virile foi,
Spontané, direct, individuel,
Évocation du drame universel

Unique, incomparable aux chants passés
Libre drame poétique
Libre Poème dramatique...

Tudi Cesarec se pouša s svojo duševno silo (Nietzsche!) in drvi zaverovan v svojo moč preko razvratnih prepadov, ki jih pušča z lahkoto za sabo, kajti smeli ne poznajo ne mej, ne žrtev, smeli je trenotek v večnosti, brez globin, brez višin, brez vzhoda in zahoda, brez včeraj in jutri, in edin in edinstven k vsem smerem neba leti, leti na krilih oznanjenja, neomajno verujoč v lastno neranljivost. In v tem poletu v brezskrajnost se zaveda, da je bil le jedna igračka v oblasti nekih zlih sil, a vseeno kliče: jaz hočem, da se po bliskovnih lestvicah oduhovljenega zanosa popnem na vrh višin in da zrem vzrak pod sabo in se liki blisk divje zaženem v smrtnem skoku.

Cesarec se zaveda sebe nadčloveka in stoji nad človeštvom kakor krotivec zveri, držeč jih v sponah deščic vsepomirjevalnega oznanjenja. In v hipu, ko se mu iz prsi izvijejo kriki zmagoslavja, že spet začuti, da je pal na polovici pota v strašni borbi s svojim Jazom, kateremu hoče izsiliti skrivnostne oaze zavesti (fakirstvo!). Tudi konec zelenih stihov (Whitman, Župančič!) priča, da je Cesarcu dobro znano indijsko magstvo; v tem je soroden zastopnikom novega pokreta v umetnosti, ki ima vse polno reminiscenc na skrivnostno vedo starih narodov (prim. Th. Däubler: *Der Expressionismus*. Insel Almanach 1918.).

«O, zakaj ne morem svoje duše iztrgati iz svojega telesa? Kajti moje telo je temnica, je ječa, je noč, ki v njej ječim.» Ljudje nimajo smisla, kaj šele usmiljeuje z božcem z zvezdami, njim so resne le vsakdanje malenkosti. «Jek mojega lastnega plakanja zbuja v tujih dušah smeh in ljudje ne razumejo, da čuti pesnik v svoji nesreči tudi njihovo bolelost.»

Tudi Cesarec se vprašuje, razdvojen od vsesvetske drhtavosti, ali ni vse le trepetanje mrzličnih sanj, le nihanje vsemočnih bacilov: ah, zdravja, zdravja, zdravje! O, pridi Mesija, kličem te, da nas rešiš, nas, uboge, zapuščene. Kaša praznina, kak obup v mojem srcu. — Ne, ne, saj je zmaga, zmaga v znamenju prehoda. Mi smo le lestev, da se po njej povzpne naša duša do zvezdnih arij. —

Razžarjenost Cesarčeve lirike močno spominja na francoske simboliste («črna mačka» — Baudelaire!), dinamiko vročih in deročih stihov je Cesarec povzel iz Verhaerena, bliskovitost slik iz Whitmana, drznost nastopa spominja na Nietzscheja, z velikimi črkami pisane, poentirane samostalnike najdeš tudi pri francoskih dinamistih.

Kakor je sila Cesarčevih idej osupljajoča in neodoljiva, pa te zato tembolj iznenadi in razočara dejstvo, da je Cesarec odgovoril na prашanje, kaj hočejo sploh on in njegovi tovariši: «Mi hočemo biti v večnem nasprotju z maso. Bil sem nacijonalist, sedaj sem komunist in ko bo masa drla za nami in začela oboževati naše ideje, se bom spet preokrenil.»

Skratka: vsa ta poezija je zelo podobna frazerstvu, oziroma snobizmu. Trajnega vtisa ne zapusti.

V isto vrsto s hrvatskimi «Stürmerji in Drängerji» bi stavil pesnika Miloša Crnjanskega iz Srbije, ki je živel za časa vojske nekaj časa na Itaki («Lirika Itake»). Crnjanskega smatrajo za predstavnika novostrujarjev v Srbiji. Tudi on se vpoštevava dovolj visoko in odklanja stike z ljudstvom «nisem patrijotska tribuna, niti mi ni do slave poetika, ni mi do tega, da prekosim Krležo ali Ćurčina, da postanem narodna dika, usoda mi je stara, a stih malo novi.» Poleg neokusne razvade, vmešavati v pesniški jezik tujke, se v vsej dikciji kaže neka utrujenost, prenapetost, prenasičenost, kajti konec «prologa» izzvenci čisto skeptično «ali nam prinese življenje» kaj novega... ali pa naj vzame nas in pesmi in Itako in vse skupaj — vrag.» Večji del zbirke je pisan pod vplivom grozne dobe in zato so razumljivi vezi kakor «nimamo nikogar. Ne Boga, ne gospodarja. Naš Bog je kri». «Mi smo za smrt, ... da živi mržnja, smrt, preziranje.» In iz «ode vešalom» diha naravnost obupni baudelaireški ton. V teh trpkih odmevih krvavih let, ko je morala mladina (Zamorjeni omladini str. 20!) piti iz čaše obupa in smrti, je razlita resnična tragika. Vse je pesniku bolesten sen in tolažbe išče v tihih pajčolanih vzpenjajoče se lune. Leta «velike dobe» so mladino prenovila, da je postala radikalnejša in se otrsela malenkostnih «lokalno-provincijalnih» predsodkov in vsled odpovedi usmerila pogled svoje duše v carstvo onostranosti,

odtrgala se je od očetov in gre svojo pot, kajti (kakor zaključuje Crnjanski svojo zbirko v Epilogu): «Na Itaki bomo udarili na popolnoma druge strune. Vseeno ali jaz ali kdo drugi.»

Dočim je Krleževa ali Cesarčeva poezija asocijativno-ekspresivno miselna, uvaja Crnjanski v asocijativno impresivno čustveno liriko, ki ji je cilj doseči maksimum muzike in stiha. To opazamo pri Krklecu, osobito pa pri Ljubomiru Miciću, ki je doslej izdal dve knjigi: *Ritmi mojih slutnja* in *Spas duše*. Micić je vsekakor senzitiv in gotovo je, da piše iz resnične boli, vendar pa so njegove pesmi bolj podobne akordom, ki ti zbuja nejasna, neslikovita občutja, pogreznjene v megleno, bolešno razpoloženje, ki je pač potrebno za ustvaritev glasbene umetnine, a še nezadostno za izraz v besedah.

Tudi Micić je ves raztužen «Mrtva žena, Mrtva sreča, Mrtva ljubav, Mrtve moje nade» (o, kako te zdolgočasi čisto nepotrebna in le za oko mišljena raba velikih črk!).

«Umrlo je Solnce, umrl je i dan.» Po večini je vse v tem duhu in le parkrat se Micić dvigne nad svojo boleš, ko spozna, da je vsa zunanost le pajčolan, ki pregrinja svetovne skrivnosti in da je on del človeka, zveri, Satana in Boga. Tudi ljubezen mu povzroča le trpljenje, išoč tolažbe v njenih očeh, ki so tajna globina, zavedajoč se, da žare v njegovih strasti in boli.

Kamorkoli se ozre, povsod čuje odmev večne melanholije in v takih trenutkih mu je še cdina tolažnica globoka in daljna noč, v katero beži, da zapre oči svoje mrtve ljubezni. Želja po strastnem obzemu se stopnjuje v silen krik «Žena! ... Žena! ...»

Zaman išče pijače, ki bi utešila njegovo žejo, in ob spominu na svojo mater priznava «vse okrog nas je črno in povsod so črni pajčolani... prav si imela, da si življenje klela! Tudi jaz ga kolnem in dvigam pesti proti Bogu: zakaj ne morem umreti.»

Medtem ko vidi Krleža rešitev v «belih svetcih iz neznanih daljin» se mračni Micić razvedri ob zvokih zmagoslavja «Edinstva in Svobode», zaključujoč svojo prvo zbirko z «Ave Petar Imperator» in ravno v tem vidim minus z ozirom na Krležo, navzlic dejstvu, da je Micićeva lirika mnogo bolj čustvena.

Njegova druga zbirka «Spas duše» je še bolj nejasna, ponekod naravnost pojmovno hladna, n. pr. večno ponavljanje pojmov Oče, Sin, Duh, Bog, Bol, Večnost, Ljubav, Strast, Duša, Kri, Srce, Življenje, Vse, Melanholija, Obup itd., kakor tudi docela prozajični stavki «Ljubosumje je simbol ljubezni» in podobno.

Melodijoznost je v tej zbirki še stopnjevana in to nekoliko odškoduje z ozirom na nejasnost; muzikalnost stihov je ponekod tako čudovita, da te pri deklamaciji verzi sami silijo, da jih zapoješ.

Ko čitaš te pesmi, ne doživiš neposredno pesnikovega doživetja, temveč zveš zanj le iz besed — in to je bistvena napaka vsake lirične pesmi. Od ljubezni se je Micić razvil v «Vseljubezen», v čustvo, ki mu je dal izraza v zadnji «Pesmi Vseljubezni»; vendar je prišel do te najvišje stopnje čustvovanja bolj po zunanji refleksivni poti, kot po notranjem doživetju. —

Tri pesniške zbirke Purića, Glumca in Bojića se močno razlikujejo od dosedaj omenjenih lirikov. Med vojno umrli pesnik Bojić (Pesme bola i ponosa) spada v generacijo dobrih stihotvorcev. Njegov stih je lep in gladko tekoč, mnogo mu je do tega, da oklene svoja čustva v lepo obliko, da izvede jasno sliko in se posluži lepih besed, kar spominja na Heredijo in njemu sorodne francoske formaliste. Doživetja tragične usode njegove domovine pa so presilna, da bi jih izrazil on, ki je še ves pod vplivom svoje predvojne generacije, kajti taki silni dogodki zahtevajo silovitejših duševnih borivcev, aeteristov, ki v sebi doživljajo boj Satana in Boga.

Tudi Purićeve «Pesmi» so vojne pesmi. Tudi njemu je bilo treba sunkovitih velikih zunanjih dogodkov, ki so mu izvabili verze. Nekatere teh pesmi napravljajo na čitatelja močan vtis. Še v največji bolesti, v zavesti pogubonosne usode svojega naroda zakliče pesnik: «jačji smo kot naša črna usoda, mi smo vsesila, ki nemo gazi vse in tudi nas same ... in ko padamo v velika jutra, padamo kot zmagovavci.»

Kakor Bojić in Purić tako je tudi Glumac impresionist v prvotnem pomenu besede. Tudi njemu se posrečijo izvrstni verzi, lepe slike in verno izražanje razpoloženja, vendar je v vseh njegovih pesmih razlit pasatizem, ki postaja ob «jesenskih pesmih» že šablonski (ono rekvizitno pesniško jokanje ob jeseni je osmešil že Čurčin).

Splošen vtis vseh treh knjig je zastarelost in zato spadajo še v predvojno dobo. —

Resnični naravni razvoj prehoda iz gledanja sub specie temporis v sub specie aeternitatis se je izvršil pri Andriću, ki je podal v «Ex p o n t o» verno sliko takega dušnega preobrata. Ta knjiga je za našo literaturo biser, kot so Cankarjeve «Podobe iz sanj».

Dočim se je Andrićeve generacija navduševala ob lepi obliki, ob lepih besedah, ob estetstvu, je krenil on prvi na svojo lastno pot, žejen globljeja pojmovanja duševnosti in iskanja božje podobe v človeku.

Tako prerojenje je posledica globokih doživetij in zato : delih teh izbrancev tudi ne najdeš nič šablonskega, nič lokalno banalnih naziranj, temveč vse je prvotno, preprosto, veliko, tuje vsaki sholastični znatnosti («so misleci, katerih filozofija ni drugo kot neka duševna komoditeta, neko umovanje misli... Mrzim to stiliziranje življenja duše, to ljubav za red in to nasilno iskanje simetričnosti»).

Čitajoč «Ex ponto» moreš doživljati z Andrićem vred vse njegovo trpljenje, vse najskritejše bolesi, vzpenjajoč se od stiha do stiha k božanstvenosti in v duševnih mukah očiščajoč se zlih misli. Iz teh pesmi v prozi veje tako intimen, pravemu človeku soroden duh, da se ti zdi, da čitaš sam iz svojega dnevnika. Tu in tam se spomniš tudi Maeterlincka.

Sredi blaznega vrveža življenja je Andrić spoznal nevidno logiko vseh dogodkov in človeško odnosnost do njih. «So neznani obrazci, ki urejujejo odnos med radostjo in boljo v našem življenju. Trpljenje in greh se spolnjujeta kot kalup in njegov odtis. Življenje nam vrača le ono, kar mi dajemo drugim.» In življenje mu ni brezciljno, nesmotreno, temveč po vseh teh strašnih dneh je spoznal, da je «v Bogu zaključenje misli, ki se nam gabi v obupno brezbrežje.» Mi nisimo le sem in tja bežeč atom, temveč bistveni deli brezkončnega mozaika, ki mu ne morem niti zaslutiti smisla, oblike, veličine, a v katerem sem našel svoje mesto, ki v njem bivam pobožno kakor v cerkvi.»

Če je za Krležo in Cesarca značilno nasilno popenjanje kvišku brez ozira na levo in desno, vidi Andrić rešitev svoje utrujene duše v usmiljenju. (Kako neprimerno blažilneje učinkuje to krščansko razpoloženje od nietzschejanstva!)

In ob premišljevanju o trpljenju človeštva v tej mračni sedanosti vzklikne: «strahovit je obračun zgodovine; pretežka so bremena prošlosti in zahteve bodočnosti na teh ozkih plečih».

In ko piše o melanholikih, da trpe na hipertrofiji duše in da so živa disonanca tega bojujočega se in krutega planeta, slika samega sebe: vse njegove pesmi preveva globoka boleost.

Kdo razume njega, ki izgoreva kot sveča, ki so jo pozabili ugasniti, vso noč na oltarju kot nevidna žrtev v gluho dobo. «O, Bog, zakaj si mi dal srce, ki me brez prestanka vleče v daljino za lepoto krajev, ki jih še nisem videl? Zakaj si storil, da je moja sreča vedno tam, kjer ni mene? ... O, Bog, čemu vsa muka večno žejnega in večno svestnega jaza?» In tako teče življenje in ob času smrti bo zamogel pokazati edino na svoje hrepenenje (Cankar!) kot na edino veliko, istinito in lepo v svojem življenju.»

Ko se človek odrese vseh spon vsakdanjosti, ko upravičeno zadvomi nad vsem, kar je ustvarilo človeštvo, zanašajoče se le na razum, ne vpoštevajoče srca, tedaj mu ostane kot edino pozitivno: žeja. Čim bolj se tak samotar vdaja samogovorom «tem plitkejši in nespametnejši se mu dozdeva sosedov razgovor». Těj «borbi ni konca» in na «kar se ozrem, vse je pesem in česar koli se dotaknem vse je bol», in vendar, če bi ga Bog vprašal: hočeš umreti, bi mu odgovoril «Ne, oče, jaz hočem živeti».

Tako je to Andrićevo delo najčistejša, najgloblja in najsimpatičnejša izpoved iskavca poeta, ki je prebogati v svoji duši, da bi se ogrinjal v talmi proroške plašče (Cesarec in drugi!).

Prave poezije ni ne v hrupu in šumu, še manj v kričavi vsiljivosti in epigonstvu blaziranih novotarcev, temveč v globoki boli, izraženi verno in preprosto, podobni tihi molitvi, ki si v njej človek očišča svoje srce, da se spet v ubranosti strne z neizraznim.

ALOJZIJ GRADNIK:

OSLAVJE.

Morišče! Ni več trt, le sama trava.
Ni niti groblja več razdrtih hiš;
kar tu iz zemlje rase, je le križ,
in kar izkoplje se, mrtvaška glava.

O Smrt! Kakó je kratka tvoja slava!
O nji si rjula tu in zdaj molčiš,
ko se na zvoke valujočih viž
mladina na brjarju tam zabava.

Tam, kjer se v krvi valjali životi
so v zadnji uri, kjer imena sveta
so svojih ljubic zadnjikrat mrmrali,

tam, kjer stojé spomini še njih žali,
v temine plašču skrita njih dekleta
zdaj pariyo z vojaki se za plati.

VILKO MAZI:

PREPOVEDANA POT.

Nekje onkraj hriba so kričale tovarniške sirene in so peli zvonovi opoldansko pesem. Soparna dan je bil v avgustu, da je peklo od prašne ceste in je trepetal razbeljen zrak nad dozorevajočim žitom.

Mož, z okorno leseno nogo in vsekrižem zgrbljeno kožo nad izteklim očesom, je krenil v park in sedel na pokošeni trati v senco visokih kostanjev, ki so objemali z obeh strani belo, gladko pot, izgubljačo se v hladno daljo. Ko je odložil lajno in postavil nanjo zamazano šajkačo, je izvlekel iz ohlapne bisage kos kruha in par zgodnjih jabolk.

«Kakšno kosilo bo jutri? Morda še slabše, vrag znaj!» je siknil malomarno in legel na komolec. «Pa čemu ta briga za jutrišnje kosilo, ko še za današnjo večerjo ne vem! Dali bodo, radi ali neradi, toda poglavitno je, da bodo dali. Rekli bodo morda: Bog s tabo, mislili pa bodo: pojdi k vragu! Kaj zato! — V teh peklenskih časih mora biti človek zadovoljen, da sploh živi, da rine tja naprej, kakorkoli že... Samo senca je ostala še prijazna in gostoljubna, kakor je bila od nek-daj, vse drugo se je popačilo in pohujšalo. Še voda se mi zdi, da teče bolj skopo in še veter, da piha prisiljeno. —

«Pa kaj bi te puste modrosti!» —

Zamahnil je z roko, kakor da je odgnal muho in vrgel se je še na drugi komolec. Zagledal se je v široki pas azurnega neba, ki je nemirno viselo med kostanji in hribom. Potem si je zažvižgal lahno, skoro v brezskrbnosti odlomek neke melodije iz svoje lajne. Kmalu nato pa je zadremal.

Dremal je morda kake pol ure, ko ga predrami osoren glas:

«He — kaj pa vi tukaj, kaj?»

Pogledal je v park, kjer je slonel ob debeli palici stok, bradat človek.

«Kaj?» — je široko zazehal. «Nič slabega — počivam.»

«Počivate — hm — morda znate tudi čitati?»

«Za silo že, če treba. Kaj pa bi radi?»

«Vsaj predrzni ne bodite! Zadosti velika je tabla, da bi jo lahko videli», se je zadril in pokazal z dolgo, koščeno roko tja prek poti.

Mož z leseno nogo se je siloma ozrl na zeleno tablo in čital bel napis «Prepovedana pot».

«A, tako!» — Obrnil se je na trebuh, da je udarila štula ob škorenj, pa si je podprl glavo. «Nisem opazil poprej, res ne; saj vidite, eno samo oko imam. Invalid sem —»

«To je vseeno!»

«Vseeno? — Ne vem, če je baš vseeno, ali leži tukaj potepuh, ki je v pretepu izgubil oko in nogo, ali pa če počiva človek, ki so ga bili sredi poštenega dela iztrgali in pognali v strelske jarke, pa naposled pohabili tako nekrščansko za vse žive dni...»

«Pravim vam, da vršim kot grajski čuvaj (— tega «grajskega čuvaja» je poudaril s pretirano važnostjo —) samo svojo dolžnost, če zahtevam, da takoj zapustite park».

«Lepo je, da ste grajski čuvaj, pa še lepše je, da «vršite svojo dolžnost», ampak povejte mi, prosim, po človeški pameti mi povejte, kakšna škoda se vam godi, če leže pošten popotnik na pokošeno trato, da bi si malo odpočil?»

Čuvaj, ki se je čutil žaljenega v svojem poklicu, je stopil korak bliže, prijel za palico na obeh koncih in jo položil čez suha bedra.

«Pravim, da pojdite iz parka, sicer —»

«Sicer? — No, kaj? Morda se vam zljubi, da me oplazite z gorjačo?»

«Tega ne, ampak — ampak v pisarno pojdem naznanit; naj store kar hočejo».

«Ničesar ne bodo opravili, vam rečem, prav ničesar! Škoda, da bi trgali podplate po nepotrebnem! Poležal bom tu v senci, ki je moja prav tako, kakor vaša in vaših pisarjev in ko se mi bo hotelo, pojdem dalje».

Okrenil se je počasi in nadaljeval:

«Nemara ste bolje kosili nego jaz, pa ste zato tako oblastni. Bog vam blagoslovi, ne zavidam vam čisto nič! Toda povejte mi, prijatelj, kje pa ste bili takrat vi in vaši mogočni pisarji, ko so mi rezali nogo in šivali oko? Kje ste bili, ko sem se zvijal v bolečinah, ki bi jih še strupeni kači ne privoščil?»

«In komu v prid so me tako pokvečili? — Povejte no, gospod čuvaj!...»

V špital so hodile osladne babnice, zvijale so pobožno oči, ko so se plazile od postelje do postelje in so govorile o «ljubezni do domovine», o «presvetlem cesarju, ki mu krvavi srce» in bogve o kakšnih čenčah še, ki so jim bile vse samo na jeziku. Pa da so pokazale tudi

«čuteče srce», so darovale kako cigareto, ali kos pogače. In odhajale so naposled s solznimi očmi, ki se jim je videlo, da jokajo iz same navade.

Potem so nas vlačili iz špitala v špital in povsod sem slišal tisto genljivo pesemco o skrbi za «naše» invalide in o «večni hvaležnosti domovine»... Zdaj imaš «skrb» in «hvaležnost» — lajna in cesta...»

Čuvaj se je naslonil na kostanj in nemirno brskal s palico po pesku ter se oziral gori po drevoredu.

Invalid je zakrtil z roko, kakor da se je nečesa važnega domislil.

«Dobro, da ste mi pokazali tisto-le tablo!» Grenak, ciničen nasmeš mu je pljusnil v obraz. «Prepovedana pot» — kako se to lepo bere! — Kakor takrat, da, kakor takrat...»

Čuvaj ga je hladno ošinil z drobnimi očmi in se takoj zopet obrnil proti drevoredu.

«Le poslušajte, še zanimalo vas bo. —

Ponoči smo se bili zakopali pred neko požgano graščino tam ob Dnjestru. Zjutraj sem videl, da so ležali pred nami ostanki vrtno ograje. Vse je bilo pokončano, samo neka tabla je še ostala ob poti in tam je bilo zapisano «Zakazana droga!»

Ali veste, prijatelj, kaj se to pravi: «zakazana droga»? — Jaz tudi nisem vedel, ali nekdo med nami, ki je razumel poljski, se je začel na ves glas smejati: «Fantje, tu bomo pa počakali miru!» — Vsi smo ga debelo pogledali, skoro z otroškim zaupanjem. Saj veste, vsak dan se je govorilo samo o miru. In če so bile to še tako abotne govornice, stokrat zasačena laž, iz samega koprnenja po miru smo jih radi poslušali, kakor da prihajajo naravnost iz nebes... Toda osel je pokazal na tablo in se pošalil: «Saj vidite, da je pot prepovedana». —

Tam smo se valjali dober teden. Rusi nam niso skrivili niti lasu. Morda je stala tudi pri njih taka tabla? —

Nekega jutra pa pride nenadoma povelje za naskok.

Samo toliko vem, da sem planil z drugimi iz jarka in skočil par korakov po tisti «zakazani drogi». Pa mi je bilo mahoma, kakor da me je oplazilo žareče oglje. Stemnilo se mi je, pa ne vem, kaj se je potem zgodilo z mano. Šele v špitalu sem našel zavest...

«Prepovedana pot!» — O da, v miru in z natlačenim želodcem se je lahko ščeperiti in «vršiti — svojo — dolžnost...»

Čuvaj je že nestrpno brusil z nogami in grizel ustnice. Očividno je hotel še enkrat in z vso odločnostjo ukazati.

Toda invalid ga je prehitel, zakaj začel se je pobirati. Počasi si je oprtil lajno in še pripomnil:

«Zakaj pa vas ni bilo tam, tisto jutro, da bi se bili tako postavili in nam branili iz jarkov, a? — Tam bi vam ne bilo treba pretiti z gorjačo in pisarji. V miru in z nabasanimi želodci, kajpada, tako znate, strahopetci hudičevi!»

Pljunil je tja pred čuvaja in odklecal na cesto. .

GUSTAV STRNIŠA:

KOZMOPOLITIČNA.

Ozvezdje svetlo — jasno pojmovanje
 najvišjih sil zamišljenih svetov;
 in lune sij — iskanje
 blestečih smotrov sred mrakov —

Sanjavi Mars kot hladen kip sameva,
 ovija se v oblakov lahni šal,
 kot skozi sito na zemljico seva —
 v megli nejasnosti idej kristal —

Razgaljena je Venera, blesteča
 v pohotni strasti duši se smeji —
 strast, v globočini tajni plameneča
 poraja čarovite sni.

Razkošnih zvezd zamišljena obzorja —
 fosforna so morja,
 in v njih se koplje volja praduha —
 spreminja z dnem v modrino se neba —

In sfera svetla v duše močne seva
 njegovo tajno razodeva:
 v najvišjo harmonijo veže svet
 in zemlja in vesoljstvo je — poet —

L. KU HAR:

BORBA.

Moj oče je bil poljedelec. Lastne zemlje ni imel, zato jo je najemal od drugih. Na ta način smo menjali mnogo kmetij in te selitve so se vtisnile v mojo mladost z neprijetnimi spomini. Najnežnejša mladost me spominja na lep, prijazen kmetijski dom. Tisti pravljlični spomini rajsko sladkih časov mi ga predstavljajo nepopisno lepega, odeteega v večno solnčno luč. Vendar to ni bil moj rojstni dom. Ko sem bil že večji, sem izvedel, da me je mati rodila drugje in me potem kot dojenčka na rokah prinesla na ta dom. Kesneje enkrat sem šel z očetom po poslih mimo svojega rojstnega doma; bilo mi je takrat morda osem let.

«Poglej, tu si se rodil!» mi je rekel oče z glasom, kot bi mi narokoval oporoko.

Ozrl sem se in zazeble me je pri srcu, mladega in šibkega. Moj rojstni dom je bil pravo nasprotje onega doma mojih prvih spominov. Ležal je v globeli med gozdovi in gorami; koča je bila črna in nizka, hlev ob njej ubog, viseč v breg. Vse je bilo silno razpalo in zapuščeno, brez polja naokrog, skoro tik do lušnih sten je segala šuma. Na dnu globeli, tesno ob koči je tekel potok, ki je napolnjeval sotesko z enakomernim šumenjem vode. Preko vode je šla brv, trhla in brez ograje, tik nje ob stezi, ki je prišla iz šume in odšla v šumo, je stalo veliko, leseno razpelo, postavljeno na mahovito skalo. Na njem je visel velik, gol Kristus, glavo nagnjeno na stran in z veliko trnjevo krono na njej; njegovih suhih nog se je ovijalo siromašno zelenje žive trte. V soteski je bilo mrzlo in mračno in zdelo se je, kot bi je solnce nikdar ne osvetlilo. Isto sem čutil tudi vsakokrat pozneje, ko me je življenje dovedlo tod; vsakokrat sem bežal z neko čudno antipatijo od mojega rojstnega doma in vsakokrat me je spremljala misel: Mati! Zakaj nisi bežala pred porodom odtod? Usoda mojega življenja je neločljivo zvezana s podobo mojega rojstnega doma; večno hladen in mračen je, hladno in mračno je tudi moje življenje.

Kmalu smo zapustili oni prijazni dom na griču in se preselili drugam. Kako je prišlo, ne vem; zdi se mi, da se je oče z gospodarjem sprl. Takrat še nisem pojml jasno teh stvari; spominjam se le, kako je

stal oče na dvorišču tostran lese in nenavadno glasno govoril s človekom, ki je stal onostran na cesti in ki je bil mnogo večji in debelejši od mojega očeta. Oče se je tresel po vsem životu in bil ves rdeč v obraz, človek na cesti pa je mahal z rokama in krčil prste v pesti. Mati je stala na pragu in s plakajočim glasom zvala očeta stran; on pa se je delal, kakor bi je ne slišal. Jaz sem plakal od jeze; smilil se mi je oče in zaželel sem si moči, da bi šel in bi strl kosti onemu debelemu človeku. Tega prizora se spominjam čisto določno, dasi sem bil še čisto mlad oni čas; spominjam se celo, da je bil tisti dan oblačen, hladen in pust, veter, ki je tozno vel mimo hiš, je stresal ovenelo listje z dreves; to je sploh prvi dan v mojem življenju, ki mi ga spomini kažejo brez solnca in katerih je moje življenje kesneje tako bogato. Potem se spominjam selitve. Takrat je zopet sijalo solnce. Nekdo je vozil pred nami visoko naložen voz, zadaj je gnal oče na verigi kravo, čisto zadaj sva šla midva z materjo, ki je nosila na rokah dete v plenici; bil je moj brat. Mati je imela objokane oči; večkrat se je ozirala nazaj proti domu, ki je zavil v solnčno luč mogočno stal na vrhu med drevjem in poljem. Kadar je pogledal oče nazaj, je mati povabila oči in skušala zatajiti žalostno lice; na robu gozda, kjer je izginil dom za zelenjem, pa se ni mogla več zdržati in je zahtela na glas. Takrat je dejal oče s hripavim glasom:

«Kaj bi se zmirom cmerila; enkrat se mora nehati! Živi se pa povsod.»

Takrat se mi je zdel očetov glas surov, očitajoč, toda danes vem, da je hotel tolažiti svojo obupano ženo in prikriti lastno malodušnost. Na novem domu ni bilo ničesar posebnega, vem le, da se mi je pri ljubil; polje je bilo obrnjeno od solnca proč in dom sam je ležal pod temnim gozdom. Spominjam se le, da je mati vedno tarnala vsled prevelikega trpljenja in naganjala očeta k selitvi. Tam se je rodila tudi moja sestra. Končno smo se zopet selili, to pot na posestvo grofa T. Novi dom je bil prijaznejši od prejšnjega; položen je bil na okroglem griču in krasna dolina je bila pod njim. Ko smo se selili, je bil oče vesel. Z materjo sta govorila, da je najbolje biti na grofovskih kmetijah, ker ne stavi pretiranih pogojev.

Še kot dete sem se najrajši držal očeta. Kadar sem le mogel, sem ga spremljal pri delu. Imel je navado, da je mnogo govoril sam s seboj. Jaz teh pogovorov sprva seveda še nisem razumel. Večkrat je ostal med delom, zaželel pesti in vzdihnil, pozabivši mojo navzočnost:

«Ko bi imel človek lastno zemljo, bi delal z veseljem. Ali tako... Ko bi mogel kaj kupiti!»

Mnogokrat je govoril dolgo sam s seboj, ko pa se je zavedel mene, mu je postalo neprijetno. Na ta način sem že rano videl njegovo veliko trpljenje, čal sem pokauje njegovih kosti in videl, kako mu pod solnčnimi žarki ali vsled prevelikega napora teče vroči, umazani znoj, ki je lepil njegove košate brke okrog ust in močil obleko do gnilobe. Včasih je čnel klobuk sredi dela in začel na glas moliti; takrat sem moral moliti tudi jaz. Posebno sem si zapomnil najino pot v mlin, ki je ležal daleč proč v globeli ob bistri, zeleni vodi, polni rib, kamor sem ga silno rad spremljal. Proti domu sva se vračala po strmem bregu skozi gozd. On je nosil naloženo vrečo moke na svojih orjaških plečih, jaz pa sem korakal za njim. Bil je čisto kriv in njegovo dihanje je bilo podobno hropenju. Počasi se je pomikal v klanec, čul sem, kako škripljejo njegove kosti in videl, kako mu drgetajo noge. Bal sem se, da mu bodo skočile v bokih iz sklepov in da se bo razsul pod živinskih tvorom.

«Počijva, oče!» sem ga nagovarjal.

«Se ne! Še par korakov, tam gori do onega borovca. Tam bova počila!»

Do onega bora je bilo še gotovo petdeset korakov. Oče je napel skrajne moči in vztrajno lezel dalje; njegovi koraki so postajali kratki, negotovi in njegovo telo se je majalo kot pijancu. Debele žile na njegovih močnih rokah so zabrekle in skozi se je natanko videla valujoča kri. Vreča na njegovem hrbtu pa je lezla in polzela vedno niže doli po križu.

«Oče! Vreča bo smuknila na tla!» sem ga opominjal.

«Ne bo!» je zasopel oče; «še par korakov...»

Njegov hrbet se je zgrbil še bolj in roki sta se obupno oklenili vreče, požuril je korak in par hipov pozneje se je sesedel z vrečo v breg ob boru.

«Aaa!» je dahnilo iz njegovih ust, potem se je brez moči naslonil na breg. Odložil je pokvečeni klobuk in si z golo roko brisal znoj, ki mu je polival čelo.

«Ravno polovico pota sva prehodila!» mi je rekel.

«Zakaj ne počivate pogosteje?» sem ga vprašal. Razumel sem že takrat, da trpi pod težko vrečo.

«Ne smem! Kdaj bi prišel domu, ko bi počival pri vsaki smreki?» mi je odgovoril.

Med odmorom si je včasih nabasal kratko pipico in pušil, zamišljeno zroč v temne smrekove vrhove. Njegove oči so takrat vselej zagorele v posebno živem ognju poželjenja.

«Ko bi bile moje...» je zamrmral mnogokrat, nato pa mu je obraz zatemnel: in molče je zopet natovoril breme na pleča in nastopil težavno pot proti domu.

Polagoma sem začel razmišljati o očetovih samogovorih, ki sem jih tolikokrat slišal. Vpraševal sem se, zakaj nimamo lastnega doma, kakor pravi oče. Ker mi je bilo prašanje prezagonečno, sem sklenil vprašati starše.

«Zakaj nimamo mi lastne zemlje?» sem vprašal najprej očeta. On mi navadno ni dal odgovora, ki bi mi zadostoval, zato sem vprašal mater

«Koliko ljudi je, ki je nimajo kot mi!» mi je odvrnila.

«Zakaj?» sem nadaljeval željno

«Ker je od vekomaj tako!»

«Zakaj je od vekomaj tako?»

«Zato, ker je! Na svetu morajo biti revni in bogati ljudje. Bog je naredil tako!»

Jaz sem bil v zadregi. Bog! Oba, oče in mati, sta me vendar učila o njegovi neskončni dobrotljivosti, usmiljenosti in pravicoljubnosti. Ali to, kar čujem zdaj, je vendar krivica! Po božji odredbi torej so moji starši zakleti v večno siromaštvo; a zakaj? Saj so vendar tako dobri in trpijo toliko od dne do dne. Zakaj ne bi smeli imeti lastne zemlje, po kateri je posebno oče tako hrepeneče vzdihoval? Zakaj mu Bog ne usliši te želje? Moja mlada, razvijajoča se pamet ni mogla razumeti te logike. Nekoč sem izrazil materi mnenje, da Bog potemtakem ne more biti pravičen. Posvarila me je ostro. Govorila mi je v obliki nauka, da on že ve, kaj dela, da moramo trpeti na zemlji, ako hočemo dospeti v raj in končno me je hotela prepričati, da nam pravzaprav tudi v tem položaju nič ne manjka. Jaz sem poslušal molče, toda moje puntarske misli so mi ustvarile že takrat neko rezervirano mnenje o Bogu, ki je postajalo vedno odločnejše in močnejše. Kesneje, ko sem bil še dete, a sem moral že delati, sem odobral Boga le za to, da je vsak sedmi dan v tednu odredil počitek.

V družbi je imenoval oče grofa vedno: gospod grof, v njegovih samogovorih, ali kadar je bil slabe volje pa ga je psoval: prokleti grof. Sprva sem si mislil čudne reči o tem grofu. O njem sem čul govoriti mnogo, mnogo, ali videl ga nisem nikoli; rekli so mi, da živi nekje daleč v velikem mestu in da je prvi za cesarjem. V dolini se je videl izmed visokega drevja velik bel grad, njegovo letovišče. Prečepel sem cele ure na mestu, odkoder se je videl grad in z nekim tajnim, rado-

vednim strahom zrl v njegove zidine. Primerjal sem ga z raznimi gradovi iz raznih pripovedk. Nekoč sem izpraševal očeta o grofu.

«Ali je ravno tak človek, kakor mi, ta grof?» sem vprašal.

«Jé in .... kot mi!» je odvrnil oče nizkotno.

«Zakaj se pa imenuje poiem: grof?»

«Ker je bogat. Pravijo, da ima plavo kri, a ima vraga!» Potem mi je razlagal njegovo bogastvo: «Kar vidiš zemlje odtod proti jugu, je skoro vsa njegova. A to je le troha njegovega bogastva. Koliko sveta ima po drugih krajih, po mestih ima velike fabrike, kjer dela zanj noč in dan na tisoče delavcev, in velike krasne palače.»

Jaz sem se divil temu bogastvu in ko sem ga še vprašal, kako more človek obogateti na ta način, je postal oče nevoljen in mi je odgovoril srdito:

«Pridelali so mu siromaki, tudi mi mu zdaj pridelujemo. Toda hudič ga bo vzal ravnotako kot mene!» S hudičem je najbrž mislil smrt in to mu je bilo zadoščenje. (Dalje prihodnjic.)

ALOJZIJ GRADNIK:

NOČ V MEDANI.

Nebó visoko je in polno zvezd.
Iz okna gledam: svetel paradiž
so tam Ceróvo, Vipolže, Blankiž
prepléteni od pasov belih cest.

Ko očke ptičic iz visokih gnezd
se lučke lesketajo iz njih hiš.
Kraj naše širi róke temen križ.
Kaj zopet si pri srcu mi — Bolest?

Tam v temi je pokopališče. Tam
čez dolga dolga leta bodo v vrsti
ležali naši vsi v gnijoči krsti.

„O, daj mi róko!“ mi poreče mati.
Iz ktere daljne zemlje vzdihnem, da sem sam
in daleč in da je ne morem dati.

Kaj pravito?

MARIJA KMETOVA:

MEDITACIJA.

V polumraku trepeče lučka kakor rdeča roža, drhteča v vetru. Iz polumraka v polumrak plahutajo misli in se naslanjajo s krili ob lučko.

Zunaj je pomlad.

Bele, prebele so čašice cvetja; bele, prebele so tenčice lepote in ob ograji so perunike: lilaste, baršunaste, kakor duše so globoke.

Zunaj je poletje.

Zlate, prezlate so njive žita; zlate, prezlate so luči bogastva in na travniku so rože: rdeče, dehteče, kakor ljubezen so goreče.

In jesen je zunaj.

Bakrene, mavrične so aleje kostanjev; bakrene, mavrične so sence skrivnosti in v ozračju je dobrot: svetla, mehka, kakor objem je božajoča.

In zima je zunaj.

Trda, okorna so pota snežena; trda, okorna je misel ledena in v obrazih je trpkost: zasenčena, zamrežena, kakor z nožem je zarezana. Kam bi s pomladjo, kam bi s poletjem? In kam z jesenjo in z zimo — kam? V vsem je skrivnost:

Bog.

V polumraku trepeče lučka kakor rdeča roža, drhteča v vetru. Iz polumraka v polumrak plahutajo misli in se naslanjajo s krili ob lučko.

Znotraj je pomlad.

Svetla, presvetla so pota otroška; svetle, presvetle so misli mladostne in v mladosti je luč: velika in žarka in v daljo hoteča.

Znotraj je poletje.

Močne, premočne so roke človeške; močna, premočna so upanja v življenje in v ljubezni je dom: zlat, prostran in z lučjo je obdan.

In jesen je znotraj.

Otožne, preotožne so misli spoznanja; otožni, preotožni so občutki zatajevanja in v tebi je mir: grenak, težak in s trnjem posejan.

In zima je znotraj.

Bridki, prebridki so spomini življenja; bridke, prebridke so ure samotne in na vse kraje ena sama je pot: mrka in rezka, v smrt vodeča.

Kam bi z otrokom, kam bi z mladostjo? In kam s trpljenjem in s smrtjo — kam? V vsem je skrivnost:

Bog.

V polumraku trepeče lučka kakor rdeča roža drhteča v vetru. Iz polumraka v polmrak plahutajo misli in se naslanjajo s krili ob lučko.

V vsem je skrivnost:

Bog.

PASTUŠKIN:

TVOJE OČI.

Ves božji dan sredi učenih glav
razmišljal sem nad knjigami in listi,
najglobljim ugankam ril je do obisti
ta vražji moj razum-nepridiprav.

A venomer sijali iz razprav
očesi tvoji sta mi jasnočisti
in žgali vame nauk sta vedno isti,
veš, draga, oni nauk, močan in zdrav:

«Modrost, ki ti iz knjig ne more rasti,
iz nas poganja, v nas ti dozori;
imej vse tiskane resnice v časti,

a še bolj vneto v nas globoko zri.»
Sladkó je, draga, v tvoje mreže pasti,
najslajše — ti poljubljati oči.

◁ KNJIŽEVNA POROČILA. ▷

Molè Vojeslav: Tristia ex Siberia. V Ljubljani. Nova Založba, 1920. 137 str.

„Ko so cvele rože“ in „Tristia ex Siberia“ loči vrsta let, v katerih je Molè doštudiral umetniško zgodovino in preživel življenje vojnega ujetnika in vseučiliškega docenta v Sibiriji. Med obema zbirkama ni bistvene razlike. V glavnem si je Molè ostal enak. On je čudna zmes renesančne nature, ki ji je poezija bolj specimen eruditionis, ko primaren, nujen izliv prekipevajoče notranjosti, in epigona naše „moderne“, ki si je osvojil njen vokabular in spretno sestavlja njene poetične klišeje v gladko zveneče „pesnitve“. Erudicija umetniškega zgodovinarja mu je njegov vokabular obogatila, sicer pa mu ni bila v njegovih pesmih — v katerih je več retorike ko poezije — niti v pobudo, niti v napoto. Vse so enako prikupno žvenkljanje, ki človeka sicer prijetno boža, ki pa mu le redko seže pod kožo, nikdar pa do mozga. Ena najbolj značilnih je pač „De profundis“ (str. 27):

O solnca, le solnca! — da mine ta mrak.
Smehljaji, vera je v njih, lesketanje, —
nad grozo kot cvetje v polnočni zrak, —
a same iz molka rastejo sanje.

Z življenjem o brezdu uganke govori
neslišno, nemo brezupna temina,
praznota temne, globoke noči.
Končano. Molčanje, mrtva tišina.

Igranje obupnih utripov srca
vse tiše in tiše plače, se smeje,
med nami nekdo še blazno igra
na zadnji le struni hitro, hitreje.

Skoz tmo odmeva mrtvaški le smeh,
umolknil v grozi pesmi so naše,
razlito vino po blatnih tleh,
raztrgani venci, razbite čaše.

Terborchov „Koncert“, Proksenov nagrobnik, tragična maska, komična maska, marmornata vaza, milonska Afrodita in kar je še takih reči, so samo zunanji rekviziti, kakor geografski podatki ob raznih pesmih, katerim bi ne bilo prav nič škodilo, če bi jih bil stavec po pomoti ali iz hudomušnosti zamenjal. Saj naj kažejo — kar razodevata poleg uvoda in končnih opazk tudi pesmi „Verzi moji“ (26) in „Epitaf“ (81) — samo nekake marke za preostanek one obilice čustva, ki je Moletu po napisani pesmi še ostalo neizraženo, ker ga izraziti ni mogel. Vse to so samo signature liričnega programa, ki v končanih pesmih ni docela utelešen.

*Stavku podzvis ~ Frost (= Fran Stalotoni) kritiki * morda bo tema
Domen T. Svetlu "1921, str. 56"*

Ob „Hegezo“ (54) in „Thanatos“ (58) se človek nehote spomni, da je nekdanj čital Lessingovo razpravo „Wie die Alten den Tod gebildet haben“ in kako neprimerno več lepote je v njej — toda kdo bo z učenostjo in bodi še tako stara, preganjal moderno liriko! Kar je v heksametru in pentametru problem nele za naše gimnazijce, ampak tudi za Prešerna, ni Moletu davno že noben problem več. Pogodil je tudi korekten heptameter, pa si je ob njem — če ga je iztaknil (53) — menda mislil kakor Goethe, ko se mu je nekaj enakega primerilo v „Hermanu in Doroteji“ in so ga na to opozorili: „Naj ostane kanalja!“ „Govor marjonetke“ (21) posluša človek z vljudnim molkom, ker je marjonetka pač ženska! Klasični in orientalski motivi so nevarni eksperimenti, ker izzivajo primerjanje z originalnimi tvorbami. Antične oblike niso prava posoda za dvakrajcarske resnice in sladko sentimentalnost XX. stoletja; orientalsko poezijo poznam premalo, vendar pa dvomim, da je tako osladno verbozna kakor „Japonska romanca“ (104).

Onim, ki se brezpogojno vdajo „neskončni melodiji“, ki zveni v Moletovih verzih in ki jim pesem ni nič drugega ko nekak akustičen mozaik, sestavljen iz *posameznih* zvokov in občutkov brez prave zveze med seboj, bo Moletova zbirka ugajala. Drugi bi si želeli, da bi Mole s svojo spretnostjo posegel za čim višjim. Naj nam n. pr. posloveni „Pana Tadeusza“! J. A. G.

Djuro Dimović: Kraljević Marko. Drama u četiri čina. Zagreb 1919. Izdanje Matice Hrvatske.

Kraljević Marko je tako skromno dognana osebnost, da bi komaj mogel služiti za historično dramo svojega imena. Ker pa je to drobec velike tragedije, ki se zgrinja okoli Kosova, bi vendar močnega pesnika prej pritegnila zgodovinska osebnost kakor ona narodne pesmi. Marko, sin Vukašina, ki je leta 1371. padel v bitki ob Marici, postane kralj, hoče carstvo, odpade od Lazarja in se bori za Turke, dokler ne pade l. 1395. Vmes je kosovska nesreča. V tem življenju je globoka tragika. Dimović pa si je prisvojil anahronizmov polno narodno pesem in tako poizkusil napraviti dramo prostega kretanja v romantičnem okviru. Pustil pa ni zgodovine popolnoma iz vidika že s tem, da je zgodovinske dogodke vpletel v fabulo in da je iz Markovega cikla (Vuk II.) izbral predvsem pesmi starejšega postanka, kjer zgodovinska osebnost še živi zabrisana s plastjo ljudske naivnosti. V toliko bi bil Marko prvotna osebnost, druga od one, ki jo je izslikala poznejša narodna pesem 16. veka. (Primerjaj razdelitev pri Andri Gavriloviću: Istorija srpske i hrvatske književnosti usmenoga postanja. Beograd 1912., str. 56—84 in 97—102.) Da to ugotovim, se mi zdi važno radi oseb v drami, ki so vzete vse iz narodne pesmi brez ozira na zgodovinska dejstva. Tako je Markova mati Jevrosima, dasi je zgodovinsko ugotovljena Jelena. (Primerjaj Maretić: Naša narodna epika. Zagreb 1909., str. 139.) Prav tako umrje Marko na Urvini planini, ki je sploh ni, dočim je padel v bitki na Rovinjah. Iz tega vidimo, da imamo opravka z romantično igro, ki ji je težišče zunanji dogodek; toda ta drama hoče biti tudi moderna, zato stika po žilah in kitah Markovih za vzroki tega, kar mu je nadela naivna ljudska domišljija.

Marko razodene v zboru velikašev, da Dušan ni določil za naslednika v carstvu njegovega očeta Vukašina, temveč svojega sina Uroša. Vukašin, ki si je hotel nepošteno prisvojiti carstvo, preko lne Marka z grozno kletvijo. Marko bega po svetu, ljubi Jelico, a radi nje se zaplete v sovraštvo z Mino in sklene po-

bratimstvo s Turkom Alil-Agom. Sedaj se menjajo dogodki, ki jih pripoveduje narodna pesem, Marko ne gre na Kosovo, vidi razdejanje domovine, spozna ničnost življenja in truden borb umrje na Urvini planini. — Ta Marko je posebej, ki se ogreje za marsikaj, a prav tako radi svoje posebnosti napravi nasprotno. Enega pri njem ni: najmanjšega duševnega znaka herojstva, predvsem pa domovinska ljubezen ne pride do zavestnega vpliva. Marko pije in poje, se pobrati s Turčinom, ki mu reši Jelico — za katere ljubezen skoro nima smisla. Po bitki pri Marici izve Marko za očetovo smrt. Turška nevarnost je vedno hujša, vojvodi se odločijo za vojsko, Marko hoče ž njimi v boj, a ker mu ti užalijo pobratima Turčina, noče ž njimi, rajši četuje, naenkrat zopet orje, potem se odloči tudi za boj na Kosovem, pa zopet ne gre. Središča ne najdemo nikjer, o kaki napetosti dejanja ni mogoče govoriti, ker dramatične kompozicije sploh ni. In če vzamemo še bolj nedramatični konec, kjer Marko v burji in viharju umira, misli človek na misterij, ne na romantično dramo.

Iz vsega se vidi, da je Dimovića zanimal romantični Marko kot človek posebej, ki četari, pozivlja in se odzivilja na mejdan, zgolj človek ne dobi v njem odločilnega vpliva. Iz duševnosti tega junaka sledi, da je njegovo razmerje do ženske posebnost, ki še ne spada v obzorje narodne pesmi. V to razmerje, da junak ženske ne razume, je položil Dimović drami nekaj moči in ž njo skušal spletati vezi posameznim motivom narodne pesmi in jih tako postavil v neko vzročno vrsto. Epiko je prepletel z dramatiko. Ta junak je tako sestavljen, da čisto dobro vidimo klej, ki se cedi iz njega, in odparajmo samo šiv, ki drži posamezne dogodke, in tega dramatičnega junaka ni. V resnici je ta drama lep dokaz, da dramatične lepote ni mogoče sestaviti iz tujih prvin. Pisatelj je zastavil v prvem dejanju mogočno tragedijo, ki jo nadaljuje z epičnimi motivi. Zunanjih dogodkov se kopicijo toliko brez prave zveze, da junakovo hotenje samo nikamor ne meri, kaj šele, da bi bilo v zavednem in doslednem boju s kakim drugim hotenjem, kjer bi se volje križale. Vse tisto, kar obrne junaka iz največje volje do ravno nasprotnega dejanja, je navadno izmehanizirano in slučajno, prav nikdar pa tisto, na kar je drama postavljena: na etos, na očetovo kletev. Vsi interesi, ki naj bi gibal dramo: državna in osebna volja, ženska in junak, so izven zapletka, ne pomenijo za dejanje nič več ko lepi monologi nekdanje dramske tehnike. Prehodi so, le da imajo tu navadno obliko teoretičnih dijalogov. Preko „Vojvode Momčila“ bi bil Dimović lahko ustvaril veliko družinsko tragedijo klasične potence, snov kar kriči po nji. Pregrehe staršev se vale iz roda Mrnjavčevičev naprej na državo in narod. Nastavkov te tragedije najdemo v „Marku“ dovolj, v začetku in koncu imamo celo nekaj zbor sebrov; kosovski poraz stoji z vso svojo grozo v ozadju, a kar je prvotne drame, propade in se porazgubi; nje pot je z viška v vodoravno črto.

Zdi se, da je bilo pisatelju več na tem, da porabi kolikor mogoče mnogo motivov iz narodne pesmi, kakor da ustvari res duševno podprto dramatično osebnost. Zato to delo nosi prav po krivici ime drame; tej široko zasnovani epični snovi in epizodično nanizanim prizorom bi mogli reči kvečjemu dramska pesnitev. Pri prizadevanju, položiti v delo pravi govorni kolorit, je porabil Dimović cele odlomke iz narodnih pesmi, zato je govor — pisan v nekakem svobodnem verz — zelo raztegnjen, za knjigo mestoma zelo lep, poln sentenc, za oder pa nevaren.

Novejši dramatik radi segajo po romantični snovi narodne pesmi; največkrat je delo nesrečno. S tem, da potegnejo tako osebnost iz prvotne lepote, ki je nedotakljiva, v čisto drugo duševno obzorje, pade od nje ves čar. Po eni strani zagrabi snov racionalistično, nazadnje celo brez misterija ne morejo opraviti; pri vseh posameznih lepotah razvlekujejo misli in čustva; kar naj bi družilo, meha. V delu ni skladnosti in pri vseh tiradah o večnosti ne odseva iz njega niti prave večnosti. Verjemimo, ena sama narodna pesem je v svoji prvotnosti lepša kot še tako dobra drama iz nje!

France Koblar.

Mirko Korolija: Zidanje Skadra. Dramski poem u tri čina s epilogom. Zagreb. Izdaje knjižare Z. i V. Vasića 1920.

Historično močnejša doba napravlja romantiki ugodno razpoloženje. Narodna in politična stremljenja zgrabijo tudi pesnika, da rad seže po historičnih simbolih. Zato je tudi A. W. Schlegel v svojih znanih dunajskih predavanjih povedal geslo: „Najvrednejša vrsta romantične drame je historična“. Tako delo v dobrem smislu je „Zidanje“; a tu mislim samo na literarno-estetično resnico, če govorim o simbolu in ne na uvod pisateljev v obliki posvečenja, po katerem je nagla kritika takoj mislila na zgolj politično dramo. Kdor hoče najti v nji panegirik in poniža to umetnino do gole alegorije, mu to sicer dovoljuje simbolični značaj te drame, kdor pa hoče pretehtati umetnino, ve, da je osnovni pomen simbola samo eden, in sicer tisti, ki stoji nad časom. Ta dramatični poem ni v bistvu nič drugega kot je narodna balada o zidanju Skadra, namreč izraz plemenske duše in grozne etične veličine. Gre tu za zgolj estetično prašanje, za razmerje dveh časovno različnih umetnin, za isto fabulo v dveh duševno različnih dobah. Ugotoviti moramo, skozi koliko kulturnih plasti proseva že danes taka bajeslovno prožeta pripovedka, najti nam je treba njenih tal, potem bomo razumeli, da se pesnik simbolizma ni mogel in smel poslužiti spekulativno, temveč je bil tu edino mogoč.

Fabula junaške pesmi — pripovedka — je izčrpana v svoji naivnosti, porojena v duševnosti naroda in človeštva svoje dobe sploh; kdor danes rabi to fabulo, ji mora pravtako dati občevljaven pečat naše dobe. Ne more nam biti več za individualnega junaka, temveč za človeka. Polhistorične osebnosti junaške dobe postanejo zgolj ljudje, dobe najpriprostejšo obliko in najširši pomen, ki je pa vendar samo eden: samočlovek. Tako postane tudi simbol strogo določen in ne dopušča poljubnega tolmačenja. Tragična zgodba lepe Gojkovice, ki jo na povelje moza uzidajo mestu v temelj, ker tako zahteva vila, je utrinek naivnega človeškega duha, izžarevajočega se v romantično-historičnih predstavah. Veliki ubijalec Vukašin, ki obsega v junaški pesmi v eni sami lastnosti tako široko mesto, je čisto konkretno epski junak. Naivnost tekmuje tu z realnostjo, pesniške figure so še individualne prvine brez sile univerzalnosti; občečloveške poteze so vse zarisane v individualnih obrazih. Če tak tragičen dogodek naivne vzvišenosti pograbi današnji dramatik, čigar miselno oporišče je tudi že visoko nad racionalizmom, bo vso tragično skrivnost zaprl v golega človeka in jo pustil v njem izzoreti. Ker to ni več individuum, ampak simbol. Kakor v pripovedki prosejajo ljudje junaške dobe skozi temino vekov in so le tam razumljivi, tako je taka osebnost danes samo v simboličnem obsegu zaključena. Demonsko-tragična uganka graditeljev Skadra se mora iz sebe rešiti. Tam je bil dogodek, tu je človeško hotenje, tam herojična tragika, tu demon sam; tam izreden človek Gojko, ki

žrtvuje najdražje: svojo ženo, tu človek — sploh: Gojko-Vukašin-Uglješa; tam narodna individualnost, tu človeštvo, sklenjeno po vseh individualnostih. Tako je prava umetniška snov nad časom, le nje pojmovanje je vedno v višini kulturne stopinje. Če je narekovala bratom najhujšo žrtev nekdanj vila, danes govori isti glas v duši: od zunanje podobe je ostala današnji dobi samo še misel. V narodni pesmi je Gojkovica mučenica, v naši drami je tragična zmagovavka. Gojkovica mora v žrtvi vsa preminiti, ker njena tragična krivda obseže vse njeno bitje. Lepota sama je, še sebi nerazumljiva; gospoduje vsem, ker jo vsi požeje, Vukašin morilec kakor Uglješa despot in Gojko junak, zida s tremi brati, a kar pozida volja enega, da bi pridobil njo, razdere zavist drugega. Ona je vila, ki se je utelesila v smrtno ženo; da vidi brate složne, žrtvuje samo sebe; v poveličanju same sebe se dvigne nad vse in tedaj premine pod zunanjo snto. Gojkovico, uzidano Skadru v temelj, doječo skozi okno svojo deco — ubije kamenje graditeljev in Gojko pravi:

Ja imah junak od zlata jabuku,
al jabuka mi u dubinu pala...
O, nikada je pregoreti neću!...

Tu vidimo tedaj vse globlje rešen estetični problem kakor v Dimovičevem „Kraljeviću Marku“. Delo je pisano v prekrasnem jeziku, često pa moti premočno konkretiziranje simbolov; ideje tako postanejo nepesniške in nič več kot retorično deklamiranje v alegoriji; dočim se vse dejanje razvija v mističnem prelivanju personificiranih pojmov, se vsakdanje paralele le preveč nepesniško slišijo. V takih slučajih se izza simbolov zareži politika in ustvarjanje zadiši po rokodelstvu.

France Koblar.

Dokumenti o postanku kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914.—1919. Sabrao ih Ferdo Šišić. Zagreb 1920. Naklada „Matice Hrvatske“. Tisak Nadbiskupske tiskare. — 8°. (4) + 330 + (VI) str.

Napisati kolikor toliko izčrpno zgodovino postanka države Srbov, Hrvatov in Slovencev je še nemogoče. Naši domači viri so razmetani in neurejeni, deloma so celo, kot velik del arhiva Narodnega Veča, izginiti, inozemski diplomatični arhivi so nam še nedostopni. Treba bo poiskati gradivo v arhivih srbske vlade in vlad entente, treba bo proučiti tudi arhive pri vladah nekdanjih centralnih držav, želimo si memoarjev naših vodilnih mož iz krogov emigracije in onih, ki so zastavili doma svoje sile za naše ujedinjenje. Šele na podlagi vsestransko proučenega gradiva te vrste bo mogoče napisati kritično in po možnosti popolno zgodovino geneze naše države izza leta 1914. dalje. Danes nam še manjka takega gradiva in tudi časovna razdalja ni še ugodna, da bi lahko objektivno premotrili delo onih, ki so polagali temeljne kamene za našo državno stavbo. Kar je pa dokumentarnega gradiva danes že dostopnega in zanimivega tudi za širšo javnost, to nam je zbral Ferdo Šišić v svojih „Dokumentih“. Vkljub fragmentarnosti te zbirke gradiva si vendar že lahko tudi danes predočimo vsaj glavne obrise in pravce, ki so bili merodajni pri delu za našo novo državo. Z manifestom srbske vlade, ki ga je priobčila 25. julija 1914. kot odgovor na znani ultimatum avstro-ogrskemu vladi, začena naša zbirka. Dne 24. novembra 1914. je srbska vlada izjavila prvič, da je končni cilj vojevanja osvobodjenje in ujedinjenje vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev. Paralelno z delom srbske vlade, ki je naravno moralo biti nekoliko rezerve-

virano, se pojavljajo drugi pokreti za naše ujedinjenje. V Rimu se snidejo še leta 1914. nekateri emigranti, kateri se po nekotikem kolebanju združijo spomladi leta 1915. v „Jugoslovanski odbor“, z glavnim sedežem v Parizu. Na ramenih tega odbora je slonelo odslej glavno delo za tvorbo naše države. Prvi veliki uspeh lahko beleži Jugoslovanski odbor ob priliki podpisa Krfskega pakta dne 20. julija 1917. S tem se je strnilo doslej paralelno idočo delo srbske vlade in Jugoslovanskega odbora ter začrtalo v velikih obrisih bodočo Jugoslavijo. Ne dolgo pred podpisom Krfskega pakta je tretja akcija, to je ona domača na ozemlju nekdanje monarhije, dobila svoj veliki program leta 1917. v majski deklaraciji dunajskih državnozbornih jugoslovanskih poslancev. Z rapidno silo je raslo domače razdiralno delo v zaledju in ob bojnih črtah ter otvorilo močno podporo onemu za mejami. Revolucijski dnevi pozne jeseni leta 1918. so končno strnili in kronali delo srbske vlade, Jugoslovanskega odbora in do takrat avstro-ogrskih Jugoslovancev. Zeneška deklaracija z dne 9. novembra 1918. je prvi viden zunanji uspeh celokupnega dela za naše ujedinjenje. Toda državnopravnega pomena ta deklaracija še nima. Prej smemo to reči o sklepih podgoriške skupščine, ki je dne 26. novembra 1918. odstavila do takrat vladajočo črnogorsko dinastijo in proglasila ujedinjenje s Srbijo pod Karadjordjevići. Rojstni dan naše države pa je šele 1. december 1918. Zavirajoče težave, katere je bilo treba premagati, predno je prišlo do znane beograjske adrese in regentovega odgovora nanjo, nam nazorno kažejo novembrske razprave zagrebskega Narodnega Veća. Nekateri dokumenti izza prvih mesecev življenja nove države, tja do otvoritve Narodnega predstavništva dne 16. marca 1919. in pa kot priloge izjave nekaterih naših politikov o ustavi in upravi Jugoslavije zaključujejo Šišičevo zbirko.

To je v glavnem vsebina Šišičevih „Dokumentov“. Historiku, publicistu in politiku bodo dobrodošli kot lahko dostopna skupna zbirka gradiva o postanku naše države, širšemu občinstvu pa kot zanimiva in spomin osvežujoča knjiga na komaj pretekla, zgodovinskih dogodkov polna leta 1914.—1919.

Milko Kos.

Ewald Karl: Dvonožec in druge zgodbe. Naravoslovne pravljice s šestimi slikami. V Ljubljani. Umetniška propaganda. 1920. 186 str.

Te naravoslovne pravljice so zanimiv in lep zastopnik onega leposlovja, ki skuša v prikupni obliki podajati vpoglede v naravo, nje snovanje in zgodovino. Torej nekaka znanost v beletristični obliki. Pisane so spretno in tako poljudno, da komaj še zahtevajo kakega posebnega strokovnega znanja, kakor n. pr. „Nevidni“. Uvodna povest, Kukavica, Bukev in hrast so naravnost vzori takega pripovedovanja; spadali bi v naše šolske čitanke. V taki obliki niti morala ne moti, če je podana tako duhovito in zabavno, kakor v „Divjem možu“.

Škoda, da ne moremo pohvaliti tudi prevoda, ki je opravljen z neverjetno naglico in brez pravega pomiselka, kakor se tu in tam zdi. Da prevajavec meša konstrukcije direktnih in indirektnih prašalnih stavkov s pogojnimi, to je hiba, ki jo nahajamo sicer tudi pri naših pisarjih. Naravnost neodpustljive pa so razne stilistične grozote, kakor n. pr.: „Ti se ja že tako zdiš gospodarjem gozda“ (33); „Pri pravosodnosvetnikovih“ (64); „drugič bi me vaša nestrpnost... naredila čisto nervoznim“ (66); „Nikomur ne predbacivam rad kaj slabega“ (71); „stari hrast ni obdržal pravo“ (127); „moji bratje vsenaokoli potegajo krajšega“ (132).

Zadnja dva primera sta slep prevod „iz nemškiga“. Ravno tako odseva nemška predloga v nekaterih primerih, ki so značilni za način prevajavečvega dela in ki so na prvi pogled naravnost neumljivi. Na str. 42. imamo sledeči odstavek: „Mar je nam boljše?“ je vprašal osat. „Pregnane smo bile iz našega doma... Me sedimo tu...“ Kdo so te „me“? Osat — kajpak! Prevajavec je prehitro pozabil, da je osat moškega spola; že v sledečem stavku mu je v mislih nemška „die Distel“. Človek se ustavi in uganko neumljivega odstavka mu reši le misel na nemško predlogo. Na str. 45. govori levinja o nekem čudovitem „orožju“ in jelen nadaljuje „Poznamo jo“ (namreč „die Waffe“). Na str. 62. pravi lokvanj „Misli-la sem“, ker je lokvanj „die Seerose“. „Mali hrast ni hotel ničesar vedeti o tujih drevesih. „To je vendar strašno, kako silite v višino!“ je zaklicala (str. 129) die Eiche in ne hrast! Vse to si je mogoče razložiti samo z veliko naglico in nepremišljenostjo pri prevajanju. Škoda, da je prevod, ki kaže sicer svež in čvrst jezik, s takim plevelom — podal sem samo najbujnejše primere — precej onesnažen. Manjka mu očitno one zadnje pile, ki jo da kakemu prevodu končna stilistična revizija. Kdor se nad takimi „malenkostmi“ ne spotika, bo bral knjigo z užitek; vendar pa ne smemo opustiti same po sebi umevne zahteve, da bodi vsak prevod kolikor mogoče vzoren. Kar se lahko opravi, se mora opraviti.

Za tekoči letnik obljublja „Zvonček“ tega „Dvonožca“ s Humkovimi — torej domačimi — ilustracijami, Neprijetna dubleta; upajmo, da bo prevod boljši.

J. A. G.

KRONIKA.

Iz srbohrvaških revij. Da ustrezemo večkrat ustno in pismeno izraženim željam raznih ljudi, ki bi si radi naročili kako hrvaško ali srbsko revijo, pričujemo tukaj par naslovov revij, ki niso strokovne in se tudi ne omejujejo na kako ožje torišče, ampak prinašajo poleg literature tudi sestavke o javnem življenju in aktualnih prasanjih. Na to stališče in na omejeni prostor naj pomisli oni, ki bo v tem seznamu mogoče pogrešal to ali ono njemu znano in ljubo revijo. Ocen ali karakteristik se nam ni zdelo treba pisati ob naslovih; večkrat kaže že ime urednika ali podrobnejši naslov revije stranko in s tem njeno smer. Cene so po večini, kakor so veljale v letu 1920., zato treba povsodi za tekoče leto računati s precejšnjim poviškom.

Budučnost. Organ naprednih nacionalista za rad megju muslimanima. II (1920). Mesečnik. Sarajevo. Uredn.: Omer Kajtaž. Lastnik: Hasan Hodžić. Tisk.: „Bosanska Pošta“. Stane na leto 72 K. — **Vjerni drug.** Zabavni i poučni list za trgovačku, obrtnu i opetovničku omladinu. XXIV (1920/1921). Mesečnik. Zagreb. Izdaja „Naučnička knjižnica“. Urednik: Stjepan Širola (Haulikova ulica 4). Upr.: „Naučnička knjižnica“ (Segrtska škola u Samostanskoj ulici. Tisk.: C. Albrecht). Stane na leto 20 K. — **Novi ilustrovani Dom i svijet.** XXXIV (1920), 1. in 15. v mesecu. Zagreb. Izdaja Stj. Kugli. Odg. urednik: Dr. Vladimir Prestini. Uprava: Knjižara Stj. Kugli, Ilica 30. Tisk.: Stj. Kugli. Stane na leto 288 K. — **Nova Evropa.** I. knjiga (1920), 1. štev. izšla 16. septembra 1920. Tednik, vsak četrtek; začne izhajati zopet 21. marca 1921, trikrat na mesec (1., 11. in 21.). Zagreb.

Izdajajo „Udruženi vlasnici, pokretači „Nove Evrope“. Uredn.: M. Čurčin (od 1. 1921. dalje še: Laza Popović in M. Kostrenčić). Uprava: Preradovićeve trg 9. Tisk.: „Tipografija“, grafičko-nakladni zavod d. d. Stane na leto (2 knjigi) 320 K.

— **Srpski književni glasnik**. Nova serija, knjiga I. in II. (1920), 1. štev. 1. sept. 1920. 1. in 16. v mesecu. Beograd. Urednika: Bogdan Popović in Slobodan Jovanović. Uprava: Skopljanska 9. Nova štamparija „Davidović“, Dečanska 14. Stane na leto 480 K.

— **Vojnički (Vojaški) glasnik**. I (1920), 1. štev. izšla 16. nov. Dvakrat na mesec. Beograd. Izdanje Ministarstva vojnog i mornarice. Urednik: konjički potpukovnik Velibor Dragašević. Štamparska radionica Ministarstva Vojnog i Mornarice. Za vojake brezplačno, sicer na leto 96 K.

— **Slavenski jug**. Književno-kritički list. I (1920), 1. štev. izšla 15. sept. Dvakrat na mesec. Zagreb. Lastnik, izdajatelj in urednik: Branko Jovanović (Mrazovićeve ulica 10/II). Uprava: Mrazovićeve ulica 10/II. Štamparija „Libertas“ d. d. Stane na leto 120 K.

— **Krijes**. List za odraslu mošku i žensku omladinu. VII (1919/1920). Desetkrat v šolskem letu. Zagreb. Založnik: Narodna knjižara. Tiska: Kr. Zemaljska tiskara. Stane na leto 16 K.

— **Kritika**. Književno-umetnička revija. I (1920), 1. štev. izšla oktobra. Mesečnik. Zagreb. Lastnik in odgovorni urednik: S. Galo- gaža. Uprava in uredništvo: Ilica 17. Štamparija „Libertas“ d. d. Stane na leto 144 K.

— **Misao**. Književno-politički časopis. II (1920). 1. in 16. vsakega meseca. Beograd. Lastnik: M. St. Janković. Urednika: V. Živojinović in S. Pandurović. Uprava: Resavska 4. Štamparija „Narod“, Vlakovića 4. Stane na leto 360 K.

— **Jugoslavenska njiva**. V (1921). Vsako soboto. Zagreb. Lastnik in odgov. urednik: Andrija Krbavac. Urednik: Dr. Branimir Truhelka. Uredništvo: Zagreb, Nikolićeva 8; Beograd, Resavska 22 a. Uprava: Zagreb, Marovska 24; Beograd, Resavska 19. Tiska Hrv. štamparski zavod, Zagreb. Stane na leto 160 K.

— **Dečije novine**. Pedagoško-zabavni list. III (1920/1921). Mesečnik. Novi Sad. Izdajateljica in urednica: Zorka S. Lazić. Štamparija Supek-Jovanović i Bogdanov.

— **Omladina**. List za zabavu i pouku srednošolske mladeži. IV (1920/1921). Desetkrat v šolskem letu. Zagreb. Izdaja „Društvo hrvatskih srednješkolskih profesora“ v Zagrebu. Uredništvo: Medulićeva ulica 33 (urednika: Dr. Stj. Matičević in dr. M. Gavazzi). Uprava: Medulićeva ulica 33. Zemaljska tiskara. Stane na leto 60 K.

— **Omladinac**. Ilustrovani časopis za književnost, nauku, umetnost i sport. I (1920), 1. štev. izšla 15. okt. 1. in 15. v mesecu. Kragujevac. Lastnik za Jugoslov. omladinsko zajednico Aleksandar Nikolić. Urednik: Todor Petković (Kosovska ulica 21). Uprava: Dušanova ulica 13 a. Štamparija „Jugoslavija“ Braće Jovanovića. Stane na leto 232 K.

— **Prosveta**. Časopis za narodno posvećivanje. X (1920). Mesečnik. Sarajevo. Lastnik: Društvo „Prosveta“. Urednik: Pero Slepčević. Zemaljska štamparija. Stane na leto 24 K.

— **Pučka prosvjeta**. I (1921), 1. štev. 1. jan. Mesečnik. Split. Izdajatelj in urednik: Frano Ivanišević. Uprava: Poljana kraljice Jelene, 4. Leonova tiskara. Stane na leto 80 K.

— **Hrvatska prosvjeta**. Mjesečnik „Kola hrvatskih književnika“. VII (1920). Zagreb. Urednik: Dr. Ljubomir Maraković. Uprava: Palmotićeve ulica 31/I. Nadbiskupska tiskara. Stane na leto 50 K.

— **Smilje**. Časopis za mladež. L (1920/1921). Štirikrat v šolskem letu. Zagreb. Urednik: Ljudevit Krajačić (Primorska ulica 8). Primorska ulica 11. Tiska C. Albrecht. Stane na leto 15 K.

— **Nova svetlost**. Časopis za književnost, nauku i umetnost. I (1920/1921), 1. štev. izšla decembra 1920. Mesečnik. Beograd. Direktor: Velibor Gligorić. Urednici: M. M. Nikolić, Ilija A. Pržić, Milosav Vasiljević. Uredništvo in uprava: Studenička ulica 57.

Štamparija Supek-Jovanović i Bogdanov, Novi Sad. Stane na leto 168 K. — **Novi vijek**. Mjesečnik za društveni život, privredu i literaturu. I (1920), 1. štev. izšla 1. marca. Sarajevo. Lastnik in urednik: A.-Hifzi Bjelevac. Islamska dionička štamparija. Stane na leto 72 K. — **Zabavnik**. Ilustrovani tjednik. III (1920). Zagreb. Lastnik in izdajatelj: Nakladno poduzeće Vereš i drugovi. Odgov. urednik: Slavko Vereš. Tiskara „Merkur“, Zagreb, Ilica 35. — **Jugoslavenska žena** (prije „Ženski svijet“). Mjesečnik za kulturne, socijalne i političke interese jugoslavenskih žena. IV (1920). Zagreb. Izdaja in urejuje Zofka Kveder-Demetrović (Pantovčak 1 b). Uprava: Marovska ulica 24. Hrv. štamparski zavod. Celoletna naročnina 50 K. — **Žena**. Časopis za pouku i zabavu. VII (1920). 10 zvezkov na leto. Novi Sad. Urejuje: Milica Jaše Tomića. Štamparija Supek-Jovanović i Bogdanov. Stane na leto 120 K. — **Novi život**. 1921. Izhaja vsako soboto. Beograd. Lastnik in direktor: Dr. M. Ninčić. Uredništvo: Vuka Karadžića 18. Štamparija „Mirotočivi“. Na leto 320 K.

NOVE KNJIGE.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Albrecht, Ivan. Mlada greda. Založba Zvezne tiskarne. Ljubljana, 1920. [Ilustriral Maksim Gaspari.] Folio. [XX str.] 40 K, luksusna izdaja 60 K.

Gruden, Igo. Narcis. V Ljubljani. Zvezna tiskarna, 1920. 109 str. 24 K, vez. 30 K.

Gruden, Igo. Primorske pesmi. V Ljubljani. Zvezna tiskarna, 1920. 85 str. 24 K, vez. 30 K.

Himne, Narodne, in domorodne pesmi za mladino. Priredil Fran Marolt. V Ljubljani. Učiteljska tiskarna, 1920. 48 str. 5 K.

Jenko, Simon. Zbrani spisi. Uredil dr. Joža Glonar. V Ljubljani. Tiskovna zadruga, 1921. XXXIX + 376 str. 42 K. (Slovenski pisatelji II.)

Koledar družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1921. V Ljubljani, 1920. 95 str. 16 K.

Ogris, Albin. Borba za jugoslovensko državo. V Ljubljani. Tiskovna zadruga, 1921. 98 str. 32 K. (Zbirka političnih, gospodarskih in socijalnih spisov. VII. zv.)

Pavčič, Jos. Našim malčkom! Malim pianistom. Zbirka najpriljubnejših slovenskih šolskih pesmic. Za klavir (in petje) v najlažjem slogu. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 40 str. 40 K.

Pugelj, Milan. Naša leta. V Ljubljani. Samozaložba, 1920. 185 str. 28 K.

Robida, Ivan. Psihične motnje na alkoholski podlagi s posebnim ozirom na forum. Za medicinece in juriste. V Ljubljani. Umetniška propaganda, 1920. 184 str. 54 K.

Twain, Mark. Mali klatež Tom Sawyer. Poslovenil I. Mulaček. V Ljubljani. „Omladina“. 1921. 224 str. 26 K, vez. 32 K.

Zadruga, Tiskovna, v Ljubljani. Od novembra 1916 do novembra 1920. V Ljubljani. Delniška tiskarna. [1920.] 16 str.

Priporočilo častitim naročnikom 'Ljubljanskega zvona'

Največja zaloga raznovrstnega papirja, kancelijskega, ovijalnega, raznih šolskih in pisarni-kih potrebščin. Razglednice in gros et en détail.

Velika knjigoveznica, v kateri se izdelujejo vezi od najpreprostejše do najfinejše. Platnice in vezi za razne hranilnice in posojilnice.

Tisk na trakove, razne reklamne table v zlatu, aluminiju itd., passepartout v mnogovrstnih izvršitvah. Tisk na žalne (pogrebne) trakove se takoj izvrši.

Vljudno priporoča **Ivan Bonač, Ljubljana**
Selenburgova ulica šte. 5

A. & E. Skaberne

Mestni trg LJUBLJANA Mestni trg
šte. 10 šte. 10

Manufakturna in
modna veletrgovina

IG. PL. KLEINMAYR & FED. BAMBERG

knjigarna in trgovina z muzikalijami in umetninami

v Ljubljani, Miklošičeva cesta šte. 16

ima vedno v zalogi odlična dela slovenske, francoske, nemške in italijanske literature; potne ročne knjige, potno čtivo, zemljevide, železniške in vojaške karte, kurzne knjige, muzikalije domačih kakor tudi tujih skladateljev, umetniške razglednice Ljubljane in slovenskih pokrajin, točno dobavlja in dostavlja vsako-
vvrstne znanstvene, modne in mladinske časopise tu- in inozemstva.

SLAVIJA

vzajemno zavarovalna
banka v Pragi.

Generalni zastop
za Kranjsko, Štajersko,
Koroško in Primorsko
v Ljubljani.

Kako potrebno in koristno, posebno v sedanjih časih, je življenjsko zavarovanje, nas uči neštivilno primerov, ko k bridki smrti marsikaterega svojca ravno vsled zavarovanja ni pristopila še gmotna be.a. Eden najmočnejših zavodov v naši krajevini je

slovanska zavarovalnica banka

„SLAVIJA“

ki slavnemu občinstvu nudi najugodnejše kombinacije življenjskega zavarovanja po najnižjih tarifih, in ki izplačuje še članom dividende iz čistih dobičkov. Banka „Slavije“, ki zavaruje tudi proti ognju in vplomu, ima garancijskih fondov nad 123 milijonov, zavarovalnih vrednosti nad 2 in četrt milijarde, letne zavarovalnine nad 25 milijonov in je izplačala zavarovalnin nad 161 milijonov. Z vsemi potrebnimi pojasnili je drage volje na razpolago.

Generalni zastop vzajemno zavarovalne banke „Slavije“ v Ljubljani v Gosposki ulici št. 12 (v lastni hiši).

Uradne ure:

ob delavnikih od 8. do 2. ure. — Ob nedeljah in praznikih se ne uraduje.

Brzozavke: Banka Slavi a Ljubljana

P. Magdič Ljubljana

modna in športna trgovina
za dame in gospode.

Oddelek za dame:

Najnovejše etamin-obleke, svilnate toalete, pletene svilnate jope, vrhnja krila, spodnja krila, bluže, svilnate etamin in volnene, hišne halje, kožuhovinaste garniture, perilo za neveste, pajčolani za neveste, modrci, najnovejši etamini in črtasti batisti; Crêppe de Chine, svilnato blago, surova svila, fini nakiti za obleke, moderne resice, gledališke šerpe, svileni trakovi, narodni trakovi, idrijske čipke in motivi, nogavice, rokavice, gamaše, usnjate in svilene torbice, moderne arniture za lase, manicure, parfumi, kožna krema itd.

Oddelek za gospode:

Klobuki, cilindri, slamniki, čepice, srajce, spodnje hlače, tricot-majice, tricot-hlače, nočne srajce, nogavice, dolge in kratke, rokavice, gamaše, kravate, ščitniki, melki in trdi ovratniki, manšete, naprsniki, naramnice, podveze, dežniki, palice itd.

Za lovce in turiste:

Dokolenice, gamaše, dežni plašči, nahrbtniki, palice, samovari, aluminijaste posode, vrvi, svetiljke, dereze itd.

Sprejemajo se tudi klobuki in slamniki v snaženje.